

Македонска ревија за казнено право и криминологија**бр. 2/2008 година**

Наслов на трудот: **Криминолошки обележја на македонскиот економски криминалитет низ податоците на органите на казнениот прогон**

Име и презиме на авторот: **д-р Лазар Нанев**

Институција: Основен суд Кавадарци

Позиција: судија - претседател на судот

Адреса: lazar_nanev@t-home.mk

1.Криминолошки обележја на македонскиот економски криминалитет низ податоците на органите на казнениот прогон

Општиот пристап кон економскиот криминалитет само ги отвори сложените научни и теоретски проблеми со кои се среќава современата криминологија како наука за криминалитетот кога е во прашање економскиот криминалитет. Во обидот наведените проблеми како и научниот пристап да го поставиме во еден методолошки пристап што обезбедува логичност и систематичност ќе направиме обид да ги изведеме оние основни детерминанти што го определуваат научното значење за изучувањето на овој криминалитет и објаснувањето зошто е тоа така.

Тезата дека економскиот криминалитет неговиот обем, распространетоста, феноменолошките облици и структури што се јавуваат како негови носители се најдобар и најсигурен показател за состојбите во даденото општество при што доживува повеќекратна емпирска проверка и потврда за така определеното место на овој криминалитет и целата историја на развојот на општеството. Со сигурност може да се тврди дека нема период, нема етапа, односно фаза од развојот на човековото општество, во кое непостоеа економски криминалитет, било да е тоа класно или без класно општество. Не е далеку тврдењето дека економскиот криминалитет е еден од битните елементи на структурата на криминалитетот и детерминанта на структурата на вкупниот криминалитет, на структурата на општеството бидејќи тој произлегува и определен е од економската, социјалната, правната, политичката и социјалната структура на општеството.

Во ова статија ќе се обидеме проблемот на дефинирањето на економскиот криминалитет да го преставиме како општествен проблем. Како последица на нејасното дефинирање на поимот се појавуваат и многубројни други проблеми како што се теоретските недоречености и перцепцијата на економскиот криминалитет како криминалитет на високите општествени слоеви кои што според некои автори треба да имаат сосема подруга етиологија.

Економскиот криминалитет претставува голем проблем во современиот свет и како особено чувствително прашање се елаборира на многубројни меѓународни стручни и политички собири и кој што е траен предизвик за сигурноста и стабилноста како на националните економии така и на меѓународно и глобално ниво.

Основни обележја на економскиот криминалитет се¹: слабата воочливост, комплексноста, тешкотии во откривањето во процесирањето, благата казна политика, законската непрецизност и проблеми кои што се јавуваат во статусот на деликвентите. За значењето на економскиот криминалитет може да се говори и спрема опфатот и тежината на последиците односно предизвиканата штета пред се финансиски и социјални, како и фактот што овој вид на криминалитет ги предизвикува и одредените процеси кои што во меѓусебното делување доведуваат до дестабилизација на општествените односи.

Голем број на автори ја наведуваат поврзаноста на економскиот криминалитет со организираниот криминалитет и поради постоењето на ова комбинација овој појавен облик денеска се смета за еден од најтешките и најсериозните облици на криминалитет.

Илустративно во оваа смисла е и извештајот кој што во рамките на CARPO проектот (полициски CARDS проект на Советот на Европа: развој на активностите и зајакнување на полициската соработка) кој што има наслов „Известување за состојбата и за подрачјето за организираниот и економскиот криминалитет во Југоисточна Европа за 2006 година“, и во кој се наведува дека организираниот и економскиот криминалитет се непосредно меѓусебно поврзани заради стекнување на добивка и остварување на огромен и незаконит профит. Сериозни се заканите за развојот на демократијата, владеење на законот и човековите права како и државната безбедност, стабилност и економски развој на земјите во Југоисточна Европа и пошироко.

¹ Walklate, 2005

Во извештајот за Република Македонија се наведува дека „слично како и во останатите земји во регионот економскиот криминалитет е специфична рефлексија на економскиот, општествениот и политичкиот развој на земјата,²

Исто така, се наведува дека Република Македонија се движи многу бавно за разлика од останатите земји во регионот во погледот на воспоставување на политика и стратегија против организираниот и економскиот криминалитет, во донесувањето на сите потребни законски прописи, во делот на воспоставување и развој на откривачката позиција на органите на прогон, пресудување, централизирана криминолошка база на податоци, како и во делот на развојот на известувањето.

Пред повеќе од 20 години Одборот на министри на Советот на Европа донесе препорака Бр.Р.(81) 12³ за економскиот криминалитет во која на државите членки им препорачува:

1. Да посветат поголемо внимание на превинцијата на економскиот криминалитет со посебен нагласок на правните одредби за:

а) минимални средства потребни за регистрирање на комерцијални компании;

б) условите кои треба да бидат исполнети заради влез на комерцијалните компании во посебните регистри кои ги води државата;

в) комерцијално книговодство на компаниите и надзор;

г) периодично инспекциски надзор од страна на владините институции;

2. Да испитаат можноста за воспоставување на омбуцман со задача за заштита на јавноста и интересите на потрошувачите, од злоупотреба во деловното работење.

3. Да се подобри соработката помеѓу надлежните служби за контрола на економскиот криминалитет.

4. Информирање на јавноста за правата и средствата со кои што се спротиставува на економскиот криминалитет и востановување на пристап на службите и поттикнување на јавноста да им се обраќа за заштита.

5. Поттикнување на Трговските друштва и другите здруженија во деловниот свет да донесат кодекси на деловна етика

6. Да превземат мерки заради олеснување во откривањето на економскиот криминалитет и казнено правниот прогон, со тоа што да:

а) да основаат полициски единици специјализирани за контрола на економскиот криминалитет,

б) да основаат специјализирани оддели за економски деликти внатре во Јавното обвинителство,

в) да им дадат посебна обука на полициските и другите истражни тела кои се занимаваат со економскиот криминалитет,

г) да им се даде правото на жртвите оштетени да ги изнесуваат своите тврдења и докази во казнената постапка или доколку веќе го имаат тоа право да им се олесни ова постапка,

д) да ја испитаат можноста за воспоставување на концепт на казнена одговорност на корпорациите.

7. Да ги превземат сите потребни чекори како би се осигурал напредокот и ефикасноста на казненото законодавство и правосудство на подрачјето на економскиот криминалитет.

8. Да се изврши ревизија на законите во подрачјето на казнените санкции за економските деликти со посебен осврт на:

а) внимателно користење на институционалните санкции во сите оние случаи на сериозни деликти,

б) анализа и преиспитување на изречените парични казни со финансиската состојба на сторителите и сериозноста на сторениот деликт и изнаоѓање на начини за оневозможување паричната казна да ја плати друго односно трето лице, а не лицето кое го има сторено деликтот,

в) воведување на професионални дисквалификации како главна казна и компензација на жртвите во одредени случаи.

² Во извештајот се вели: Главните економски криминални активности се измами во јавните набавки, предизвикување на стечај и долготраење на постапките, измамите со злоупотреба на службената положба, измами при приватизацијата и затајување на данок. Европската комисија и Советот на Европа немаат детални проценки за штетата на овој вид криминал, но според нив таа би можела да се процени на стотици милиони евра. Според извештајот, Владата сеуште не ги применува сериозно инструментите за борба против организираниот криминал, како што е конфискација на нелегално заработен профит. Во делот за корупцијата се вели, дека најподложни на корупцијата се стечајните управници. Советото на Европа, членките на Советото на ЕУ имаат интерес Југоисточна Европа да биде стабилна и демократска, што се темели на владеење на правото, затоа доколку постои корупција и организиран и економскиот криминал дојдаат на ниво кое се заканува на стабилноста, тогаш тоа не е проблем само за регионот, туку и за цела Европа. Според извештајот при криумчарење на стока и производи, криминалните групи користат легални и нелегални гранични премини. Криминалните групи кои се занимаваат со шверц, во своите редови имаат барем еден цариски службеник кој им помага при премин на границата.

³ Council of Europe, Committee of ministers: Recommendation No. R (81) 12 of the committee of ministers to member states on economic crime.

9. Да воведат детална статистика за економскиот криминалитет како би се овозможиле криминолошки истражувања и би се појачал сегментот на превенција и казнување на овој вид криминалитет.

10. Да поттикнуваат и промовираат научни истражувачки активности за причините, феноменологијата и последиците од економскиот криминалитет и влијанието на превентивните и пунитивните мерки од тоа подрачје.

1.1.Потреба од дефинирање на економскиот криминалитет

Потребата за единствено следење и дефинирање на економскиот криминалитет се наметна од причина што различни државни органи на различен начин ја дефинираат ова појава.

Потребата со дефинирањето да се опфатат сите односи во кој настанува економскиот криминалитет како и да се опфатат етичките, моралните и другите вредности и ситуации во кои настанува криминалитетот е оневозможен поради сеуште неговата неоформеност во казниво правна норма.

Во стручната литература непостои единствено дефинирање на економскиот криминалитет. Се користат термините економски криминалитет, корпоративен криминалитет, криминалитет на белите јаки, криминалитет на корупција, криминалитет на сивите зони, при што сите автори кои се занимаваат со економскиот криминалитет нагласуваат за непостоење на единствено неприфатлива дефиниција прифаќајќи ја притоа хетерогеноста на овој појавен облик и тешкотиите кои што се јавуваат во меѓународните компарации. Едно од најчесто цитираните дефиниции на економскиот криминалитет потекнува од Е.Н.Сутерланд Претседател на Американското социолошко здружение кој во своето обраќање на ова здружение во 1939 годин за економскиот криминалитет го употребува терминот „Криминалитет на белите јаки„ (White Collar). Е.Н.Сутерланд ја дефинира ова појава како криминал кој се јавува во областа на стопанското работење чии форми на исполнување најчесто во махинациите се во врска со купопродажба на разни акции, лажна рекламна стока, лажно искажување на финансиската состојба на поделни корпорации, подмитување на деловните партнери, непосредни или посредни подмитувања на државните службеници, а во целта на осигурувањето поволни работни аранжмани, проневери, ненаменско трошење на средства, даночно затајување и слично.⁴

Развојот на капиталистичките производствени односи доведуваат до напредок во развојот на средствата за производство, до создавање поголем профит, така што на тој начин се развива низ нови облици и криминалитетот. Со Чикашката школа почнуваат да се развиваат криминолошките истражувања и пристапи кон изградување на криминолошка дефиниција за економскиот криминалитет бидејќи кривично правните неможе да навлезат во етиолошките проблеми на овој криминалитет.

Подоцна Е.Н.Сутерланд дал нова дефиниција на криминалитетот Бели јаки означувајќи го како „Криминал кој во рамките на своите професионални активности го вршат лица во висок општествен углед,,⁵

Одборот на Министри на Советот на Европа донесе препорака Бр.Р.(81)12 за економскиот криминалитет кој ги дефинира следните деликти: 1. картелни казнени дела, 2. измама и злоупотреба на економската ситуација од страна на мултинационалните компании, 3. измама со прибавување и злоупотреба на државните и меѓународните дотации, 4. компјутерски криминалитет (кражба на податоци, непочитување на тајноста на податоците) 5. лажни фирми, 6. фалсификување на билансите на правните лица или книговодствени деликти, 7. измами со оглед на економската ситуација и корпоративниот капитал на компаниите, 8. кршење на стандардите за осигурување и заштита на здравјето на вработените, 9. измама на штета на кредиторите (банкрот, непочитување на банкарските или индустриските права) 10. измама на потрошувачите , 11. нелојална конкуренција, 12. фискални деликти, 13. цариски деликти, 14. деликти насочени за контрола на партиите, 15. деликти на пазарот на берза.

Вообичаено за економскиот криминалитет се вели дека е општествено – негативна криминална појава која се извршува од страна на лица кои поседуваат определен квантум на знаења од областа на економијата и платниот промет и кои на криминален начин со искористување на доверените овластувања и позиции се стекнуваат, пред се со определени економски средства, нанесувајќи на тој начин штета на Буџетот на државата и граѓаните во целина. Како појава, економскиот криминалитет зазема висока позиција во структурата на севкупниот криминалитет, истакнувајќи се преку својот обемен квантитет, структурата и динамиката, но и по огромните штети кои се предизвикуваат.

Se работи за kriminal koj e op{testveno me|u najopasnite vidovi, bidej|i e dosta te{ko da se otkrie, storitelite se prete`no vo op{testvoto, ugledni i po~ituvani gra|ani, a {tetite koi se nanesuvaat se od pogolem obem. Osobeno e karakteristi~no {to pogolem del od ovoj kriminal e pod zakrila ili direktivi na vlasta, {to go vbrojuva ovoj vid na kriminalitet vo grupata na organiziran i nedostapen za istra`uvawe od strana na policiskite organi, ~ii ~lenovi, neretko se javuvaat kako soizvr{iteli ili prikriva~i.

⁴ Е.Н.Сутерланд, White Collar Crime, Druden, N.Jorg, 1949

⁵ Ibid, str.279

Nema podra~je od `ivotot na ~ovekot kade {to, vo imeto na zdobivaweto so {to pogolemi bogatstva, so profit, ne e prisuten ekonomskiot kriminalitet. Trgnuvaj}i od vtoreta dimenzija na kriminalitetot, negovite nositeli, ovoj kriminalitet se opredeluva kako ,,kriminalitet na belite jaki,, ,,korporativen kriminalitet,, koj se slu~uva vo klu~nite oblasti od stopanskoto rabotewe: trgovskite, delovnite i podra~jeto na stopanskiot soobra}aj. Toa e kriminalitet {to se slu~uva vo podra~jeto na ,,zloupotrebata na doverbata,, {to evode~ki princip na rabota vo ovaa oblast, toa se delikti koi po svojata seopfatnost go zagrozuvaat poedine~niot interes, gi zagrozuvaat stopanskiot `ivot i poredokot. Mestata, poziciite, profesionalnosta i li~nite karakteristiki na storitelite na ovoj kriminalitet se pojavuvaat niz site formi {to go sozdavaat, negovite nositeli i merki, i toj e mnogu te`ok za otkrivawe i za doka`uvawe.

Po svojot op{testven status, nositelite na ovoj kriminalitet, pripa|aat po pravilo na onie profesii i polo`bi (ekonomski, stopanski, pravni, politi~ki, finansiski i drugi) {to obezbeduvaat visok op{testven status.

Finansiskata oligarhija, {to go poseduva najgolemiot del od kapitalot, gi vku~uva lu|eto od vlasta i nejzinite nositeli, preku niv se vgraduva vo dr`avata i vo nejzinite institucii i go preobrazuva politi~kiot i pravniot sistem vo kriminalen, vo sistem na slu`ba na kriminalnite bandi. Po pravilo, ekonomskiot kriminalitet izrazen preku svoeto u~estvo vo vkupniot kriminalitet na edna dr`ava, (se dvi`i okolu edna petina od vkupniot kriminalitet), no i so takvoto u~estvo toj poga|a golem broj gra|ani i na toj na~in toj go opredeluva i karakterot na ekonomskite odnosi vo edna dr`ava. Fenomenolo{kite istra`uvawa na kriminalitetot voop{to, posebno na onoj kriminalitet {to se slu~uva vo ekonomskite odnosi, ne uveruvaat deka golemata kvota na opredelen vid kriminalitet izrazena preku u~estvoto vo vkupniot kriminalitet ili po glava na `itel u~esnici vo ovoj kriminalitet (`rtvite se u{te ne gi istra`uvame niz ovoj odnos), silno izrazenata kvantitativna strana na eden vid kriminalitet, ednovremeno doveduva i do kvalitetot na kriminalitetot {to se izrazuva niz se pote{ki oblici na kriminalni dejstva po posledicite {to gi ostavaat zad sebe ili po mo`nostite i sposobnostite na nadle`nite organi za progon za negovo uspe{no otkrivawe, odstranuvawe i prevenirawe. Ovaa op{testvena dimenzija ima posebno znaewe koga e vo praawe **ЕКОНОМСКИОТ** kriminalitet.

Koga se zboruva za opt{estvenoto znaewe na ekonomskiot kriminalitet, sledeno i utvrduvavo preku ve}e potvrdenite i nau~no verifikuvani dimenzii, ne mo`e i ne smee da se preskokne onaa dimenzija, koja go opredeluva ovoj kriminalitet kako transnacionalna pojava. Ovaa karakteristika na ovoj kriminalitet mo`e i treba da se objasnuva niz dva pristapa:

prvo, fenomenolo{kite oblici niz koi se ostvaruva vo oddelnite dr`avi kako iskustvo i kako praktika mnogu brgu se prifa}a od kriminalnite grupi i vo drugite dr`avi i toj se prenesuva ~esto i vo modificirani oblici, {to go ote`nuva u{te pove}e samoto utvrduvawe deka postoi takov kriminalitet, a potoa i negovoto otkrivawe;

vtoro, stopanskiot kriminalitet kon streme`ot za visoki profitti, ne ostanuva samo vo granicite na dr`avata, tuku toj se prenesuva i vo drugite dr`avi i delovi vo svetot, na toj na~in {to kriminalnite grupi i organizacii me|usebno se povrzuvaat i dejstvuvaat na golemi prostori.

Ovoj kriminalitet ne priznava dr`avni granici, kako {to ekonomijata vo svojot razvoj i vo svojata ekspanzija ne trpi granici.

Vo ovaa smisla toj gi sledi svoite principi na organiziranost, na internacionalizacija i na globalizacija. Konceptot za globalizacija na sovremenoto op{testvo, vrz nastojuvaweto za ostvaruvawe na sovremenoto op{testvo, kako edinstveno i globalno, a vrz taa osnova, pred se, ru{ewe na granicite i na pre~kite za slobodno dvi`ewe na kapitalot, na stokite, uslugite, na rabotnata raka, otvori novi prostori za afirmacija na onaa karakteristika na stopanskiot kriminalitet {to ja opredeluvame kako transnacionalna pojava. Idejata za globalizacija na op{testvoto po~iva vrz konceptot na ednakvost, na ramnopravnost na gra|anite od celiot svet, bez diskriminacija i sozdavawe uslovi za pobogat `ivot, posu{tinsko ostvaruvawe na konceptot za slobodite i za pravata na ~ovekot, za smaluvawe na razlikite me|u razvijenite i nerazvijenite zemji i sl.

Vo ovaa smisla mo`e da se ka`e deka konceptot za globalizacija na sovremenoto op{testvo {iroko gi otvori vratite na ekonomskiot kriminalitet da gi napu{ti svoite granici, kako nacionalni taka i regionalni i da stane transnacionalen.

Transnacionalnata dimenzija na ekonomskiot kriminalitet, rasprostranetosta kako fenomenolo{ka karakteristika na ovoj kriminalitet se gleda niz dva odnosa: prostorot

za brzo i efikasno steknuvawe golemi pari se zgolemi do nevideni granici (vo politikologijata se veli deka mo)ta na vlasta e vo parite) i vtoro, vo povrznano i vo zaedni~koto dejstvuvawe na kriminalnite grupi i organizacii od pove}e dr`avi, od regioni ili od celiot svet ja zgolemi udarnosta vrz op{testvoto i vrz sevkupnite negovi odnosi.

Obratno na toa, sposobnosta na dr`avite za borba protivovoj kriminalitet oslabna. Deko problemot na ekonomski kriminalitet brgu se internacionalizira, poka`a Pettiot kongres na OON za spre~uvawe na zlostorstvoto i za postapuvawe so prestapnicite, koj e poznat po toa {to go identifikuva problemot na ekonomski (organiziraniot kriminalitet), kako internacionalen problem i postavi koncept za zaedni~ka borba protiv nego. Potoa, sleduvaa mnogubrojni sostanoci, meju koi vo 1991 god., sostanokot na komitetot na ministrite na Evropskiot sovet vo Strazburg, koj, isto taka, rasprava{e za ovoj kriminalitet i donese instrukcii za borba protiv negol. Toga{ germanskite kriminolozi istaknuvaa deka ekonomski (organiziraniot) kriminalitet, taka brgu navleguva i go osvojuva op{testvoto {to Germanija za nego i za negovoto spre~uvawe i otstranuvawe zaostanuva pove}e od 20 godini. Ovoj fakt go naveduvame za da ja istakneme dinamikata so koja se {iri i se razviva ovoj kriminalitet i za postapuvaweto na op{testvoto so merki i so aktivnosti za negovo spre~uvawe. Duri vo 2000-ta god. e donesena Konvencijata za borba protiv organiziraniot-transnacionalen kriminalitet.

Ekonomski kriminalitet vo Republika Makedonija posebno se manifestira prteku: razni malverzacii vo nadvore{no trgovskite i bankarski dejnosti so kr{ewe na propisite na delovnosta, devizniot i kreditno monetaren sistem na zemjata, nedozvolena trgovija so pogolema koli~ina akcizni stoki (nafta, kafe, cigari, alkohol i dr.) zloupotrebite na slu`benata polo`ba, falsifikat na slu`benata isprava, dano~no zatajuvawe, la`ni ste~i, pronevera, finansiski izmami, predizvikuvawe ste~aj, subvencionirani izmami, kreditni izmami, izigruvawe na propisite na dano~niot sistem, izработка na fiktivna ili la`na dokumentacija pri izvoz ili uvoz na stoki za carinewe, zloupotreba na sistemot na izvozni subvencii vo trgovijata so `ivotni produkti, povredi vo konkurencijata, izigruvawe na doverbata, potkup, lihvarstvo, falsifikuvawe pari, dogovarawe nezakonski provizii i dr.

Na oboj na~in kriminalnite strukturi za brzo vreme se steknaa so nedvideni materijalni sretstva, stanaa sopstvenici na ekonomski kapaciteti i ugostitelски objekti, fabрики i proizvodstveni pogoni, za mnogu malku parti.

Me|utoa vakvoto kriminalno odnesuvawe ne prestana so protivpravnoto steknuvawe na kapitalot, tuku tie sredstva se koristat za vkluvawe vo politikata, za finansirawe na politi~kite kapawi i sozdavawe na prostor za idno nekazneto kriminalno povedenie. Zato kaj nas se ~esti slu~aite storitelite na ovie dela da bidat lica vkluceni vo politikata i vlasta, koi imaat odreden imunitet koj gi pravi nedostapni za policiskite i inspekciskite slu`bi i koi poradi nemo`nosta da bidat otkrieni pred javnosta u`ivaat ogromen op{testven ugled.

Vsu{nost, vaka postaven model na ekonomski kriminalitet pretstavuva zbir na nenasilni protivzakonski dela koi se karakteriziraat so izmama, prikrivawe, neispolnuvawe na obvrskite, izbegnuvawe ili zaobikoluvawe na zakonite, so cel da se dojde do pari, imot ili usluga, da se izbegne pla}awe ili zaguba na pari, imot ili drugi usluzi i da se obezbedi druga delovna korist.⁶

Procesot na privatizacija na op{testveniот kapital, koj zavrshi pred tri godini be{e ogromen katalizator na kriminal i na korupcija. Vo Republika Makedonija prodabata na op{testveniот i na dr`aven kapital se vr{e{e pod razli~ni vlijanija i pritisoci. Smislono bea obezvredneti mnogu zna~ajni stopanski subjekti, proizvodstveni, trgovski, uslu`ni i drugi pretprijatija {to rabotea uspe{no i se dovedoa vo sostojba na la`en ste~aj, no za la`en ste~aj nikoj ne odgovaral. So la`en ste~aj masovno e izbegnuvano pla}aweto na obvrskite kon dr`avnite organi, javnite pretprijatija, fondovite i kon drugi doveriteli. Seto toa se prave{e po edna proverena {ema.

Otkako }e se dobiea zna~itelni materijalni sredstva vrz osnova na zemeni krediti, zaemi ili od drugi plasmani ili }e se sozdadea golemi obvrski od neplateni

⁶ Spored nomenklaturata so koja raspolaga MVR, ekonomski kriminalitet e opfaten vo delovi na nekolku glavi od Krivi~niот законик: krivi~ni dela protiv rabotnite odnosi, zdravjeto na lu`eto, `ivotnata srediona, imotot, javnite finansii, platniот promet i stopanstvoto, slu`benata dol`nost, pravosudstvoto, javniот soobra}aj i javniот red.

danoci, so cel da se izbegne plačaweto na obvrskite, kapitalot smisleno se prenesuwa na drug nov praven subjekt, a ostanuvaa samo obvrskite. Pritoa se pokrenuwa steajna postapka, koja se otvora i istovremeno se zatvora poradi nemawe imot na dol`nikot.

Tokmu poradi toa, percepcijata za visokiot stepen na ekonomski kriminal i korupcijata bea edna od glavnite pri~ini za promena na vlasta vo 2006 godina.⁷

Otkrivaweto na ekonomskite krivi~ni dela od organite na progonot bara visok stepen na stru~nost i profesionalnost vo poznawaweto na pravniot poredok i pravniot sistem voop{to, a posebno ekonomskiot.⁸

Poimot na ekonomski kriminalitet i negovoto tolkuwawe, glavno se bazira na dve poznati definicii na poimot ekonomski delikti dadeni od strana na Dr`avniot obvinitel na SAD od 1977 god. i rabotna definicija na Federalното istra`no biro na SAD od 1979 god. spored koj: „Ekonomskiot kriminalitet go pretstavuvaat nenasilni protivzakonski dela, koi se karakteriziraat so izmama, prikrivawe, neispolnuwawe na obvrski, izbegnuwawe ili zaobikoluwawe na zakonot, a se izvr{uvaat so cel da se dojde do pari, imot ili uslugi, da se izbegne plaawe ili zaguba na pari, imot ili drugi uslygi, da se obezbedi druga li~na ili delovna korist,..

Nekoi avtori smetaat deka, terminot ekonomski kriminalitet za razlika od terminot stopanski kriminalitet, e posoodveten, bidej{i stanuva zbor za kriminalitet {to se slu~uva vo ekonomskata sfera. Vsuno{t, so krivi~no-pravnite normi treba da seza{tituvaat: sopstvenosta, imotnite prava i interesi, slobodata na pazarot, zdravata konkurencija, platniot sistem i javnite finansii.

Spored d-r Stanko Pihler, deliktite koi vleguvaat vo poimot na stopanskiot kriminalitet moraat da gi ispolnuvaat slednite uslovi: nivniot neposreden za{titen objekt da e stopanski odnos (proces, aktivnosti), deliktot neposredno da proizleguva ili neposredno da se vr{i vo ramkite na nekoj stopanski odnos (proces, aktivnost) i aktivniot subjekt na deliktot da e subjekt vo stopanskiot odnos, ili subjekt na stopanskiot odnos (proces, aktivnost), pravno ili fizi~ko lice, koe ima odredeni ovlastuwawa koi se manifestiraat niz odgovara~kite mo`nosti na raspolo`iviot imot koj e objekt na stopanskiot odnos.

Vo definiraweto na stopanskiot kriminalitet trgnuваме od dva pristapa: prviot, e odreduwawe na kriminolo{kata definicija za stopanskiot kriminalitet kako op{t teoretski pristap, i vtoriot, koj proizleguva od samoto istra`uwawe, krivi~no-pravna definicija koja se bazira vrz oddelni krivi~ni dela {to pretstavuvaat napad vrz određen stopanski odnos, {to zna{i deka tuka se zemaat predvid dvata elementa najmalku, i toa, stopanski odnosi i za{tita na imot, materijalni dobra i sopstvenosta.

Тргувајќи од тој аспект najseopfatna kriminolo{ka definicija na poimot stopanski kriminalitet bi bila slednava operacionalna definicija: „Stopanskiot kriminalitet go so~inuvaat site kazneni odnesuwawa (storuwawa ili nestoruwawa) so koi se napa{a stopanski odnos (proces i aktivnosti), koi nastanuvaaat ili neposredno proizleguvaat odnosno se vr{at vo ramkite na nekoj stopanski odnos ili i vo vrska so tie odnosi, od strana na subjektite na tie stopanski odnosi , koi

⁷ Novata vlada, iska`uvaj{i re[itelnost za vospostavuvawe na system na vladeewe na pravoto i borba protiv organiziraniot ekonomski kriminalitet, vo po~etokot na 2007 bgodina zapo~na so akcija za ras~istuvawe na organiziraniot ekonomski krimnalitet i korupcijata. Toa rezultira{e so pritvorawe na nekolku desetici porane[ni funkcioneri vo vladinite institucii i vo javnite pretprijatija i vo isto vreme, pokrena golemo koli~estvo na energija vo javnosta i vo politi~kiot `ivot.

⁸ Spored analiti~kite podatoci na MVR vo 2005 godina 278 lica bile prijaveni za ekonomski krivi~ni dela, koi go olesnale buxetot za poveje od blizu 16 milioni evra. Spored istiot izvor ekonomskiot kriminalite za pomalku od dva meseca vo 2007 godina izel okolu 5 milioni evra. Za proneverenite pari po razli~i osnovi, sprotivno na zakonite vo RM, od oblata na ekonomskiot kriminalitet od strana na MVR bile privedeni 38 storiteli za registrirani 72 krivi~ni dela. Ovaa godina za policijata e pouspe[na za 2,5 otsto vo otkrivaweto na ovoj kriminal i storitelite za razlika od prethodnata godina. Od privedenite 38 lica za ekonomski kriminalitet , vo najgolem del ili poto~no 13 se porane[ni ili aktuelni rakovoditeli, upraviteli ili direktori. Najgolem del od kriminalot vo ekonomijata so koja [to direktno bil o[teten buxetot na RM, e napraven so odbegnuwawe na plaawe na danoci. Najmnogu od prijavenite ili uapsenite im bile podneseni krivi~ni prijavi za falsifikuvawe ili uni[tuvawe na delovni knigi.

raspolagaat so ovlastuvawa sprema imotot na koj tie odnosi se zasnovaat, a na koi so odnesuvawe neposredno, mu se nanesuva {teta na toj imot i se povreduvaat ili zagrozuvaat stopanskite odnosi,,⁹

2. Obem i dinamika i struktura na ekonomskiot kriminalitet

Poradi nedoreenostite vo definiraweto na ekonomskiot kriminalitet, vo analizata na detektiraniot kriminalitet vo Republika Makedonija koristeneni se podatoci od na{ata sudska statistika i od zavodot za statistika na RM¹⁰, za pravosilno osudeni lica. Osven toa, zemeni se predvid i statisti~kite i drugi podatoci od pravosudnite organi, organite na progonot, istra`uvawa za kriminalitetot kako i li~ni soznanija.

Pri sobiraweto i analizata na podatocite se pojavija odredeni pote{kotii koi se odnesuvaa na slednoto: nemawe dovolno podatoci za ekonomskiot kriminalitet, instituciite nemaa utvrdena metodologija za temnata brojka na ovoj kriminalitet, vo Zavodot za statistika na RM, podatocite koi se sobiraat i analiziraat ne se celosni, i so ogled na novata menklatura na krivi~ni dela odnosno postojanite izmeni vo KZ i pregrupirawata na odredeni inkriminacii ili dekriminalizacija na odredeni krivi~ni dela, pretstavuva pre~ka za dobivawe na celosni podatoci.

Posebno, toa e problemot so sobirawe na podatoci za krivi~nite dela od glava XXIII (krivi~ni dela protiv imotot).

Posebna pote{kotija pretstavuva toa {to, del od inkriminaciiite od glava XXIII gi smetame za krivi~ni dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet, nemame podatoci za niv, od pri~ina {to ovie dela za analiziraniite godini vo zavodot za statistika, del od niv ne se evidentirani kako dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet, a za drugite dela nemame podatoci bidej{i stanuva zbor za novi inkriminacii.

Poradi toa, vo tekstot i tabelite koi se podolu navedeni }e se analiziraat podatocite koi se sobrani za krivi~nite dela od glava XXV (krivi~ni dela protiv javnite finansii, platniot promet i stopanstvoto) i od glava XXX (krivi~ni dela protiv slu`benata polo`ba).

Podatocite za izvr{itelite na krivi~nite dela se odnesuvaat na site lica, poznati izvr{iteli na krivi~nite dela protiv koj krivi~nata postapka e zavr{ena so pravosilna odluka.

Kako {to ve}e prethodno e ka`ano, kriminalitetot, zemeni vo celina, vo Republika Makedonija, vo t.n. tranzicijski period, poka`uva oseten porast.

Me|utoa, po~nuvaj{i od 1987 godina do 1996 godina, toj e vo edno mo{ne konstantno nivo za potoa postepeno da opa|a.

Sprema toa vo dvi`eweto na vkupnata masa na kriminalitetot, a posebno na ekonomskiot kriminalitet, vo vremeto od 1996 godina, pa do 2007 godina, na prv pogled mo`eme da konstatirame deka postojat protivre~ni tendencii. Kriminalitetot vo celina opa|a, {to zna~i deka e sopren nepovolniot trend vo negovoto dvi`ewe, no od druga strana ekonomskiot kriminalitet se dvi`i vo druga nasoka, odnosno e vo edno konstantno nivo. Vo periodot od 2002 do 2005 godina imame sostojba na zgolemuwawe na vkupniot obem na kriminalitet, i nezna~itelno zgolemuwawe na brojot na krivi~nite dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet vo vkupniot obem na kriminalitet.

Vo tabelata 1. se prika`ani vkupniot broj na krivi~ni dela.

Vo periodot do 1991 godina, koja se smeta za godina na osamostojuvawe i godina na po~etok na tranzicijata vo RM, vkupniot obem na kriminalitet e konstanten i prose~niot obem na krivi~ni dela se dvi`i okolu 14.000 krivi~ni dela. Vo analiziraniot vremenski period od 1986 do 1991 godina, prose~ното u~estvo na ekonomskite krivi~ni dela vo vkupniot kriminalitet iznesuva 20,24%.

Za razlika od ovoj period, vo periodot od 1991 godina do 2002 godina prose~niot obem na krivi~ni dela iznesuva 19.615 dela po godini, {to e za okolu 35% pove}e.

Vakvata sostojba, pred si, se dol`i na, pojavata na novi oblici na ekonomski kriminalitet od edna strana i nepodgotvenost na instituciite da gi otkrijat novite formi na kriminalitet. Isto taka ova e period vo koj preku odredeni formi na ekonomski kriminalitet indirektno se ostvaruva{e socijalniot mir vo dr`avata.

⁹ Л.Нанев, Криминолошките аспекти на стопанскиот криминалитет „2-ри Август, Штип 2007 год, стр.83

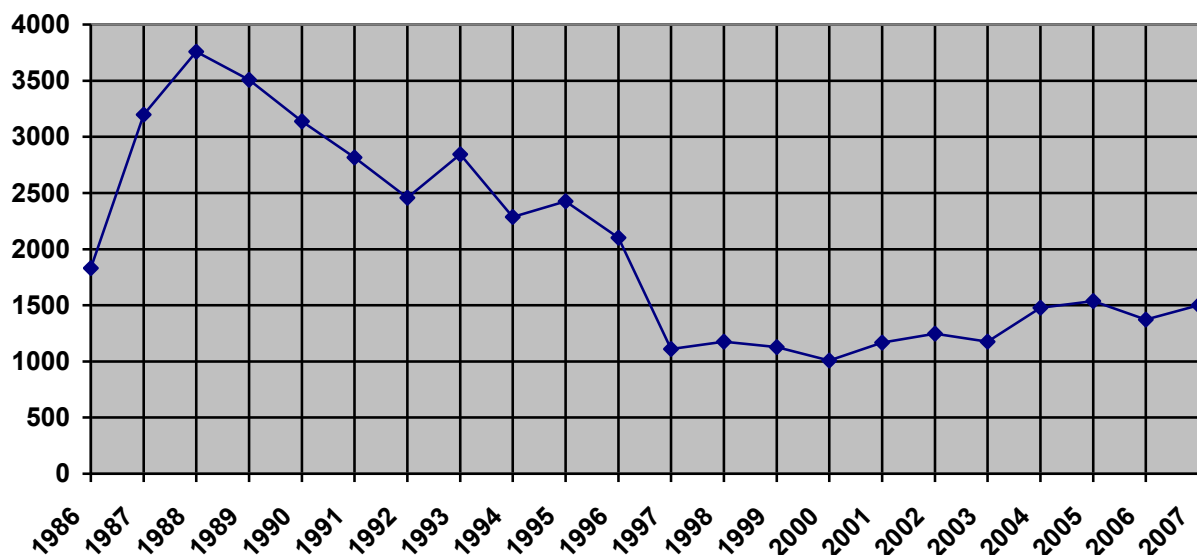
¹⁰ Zavod za Statistika na Republika Makedonija, Godi{nici za prijaveni, obvineti i osudeni storiteli na krivi~ni dela, 1996-2007 godina.

Tabela 1. Prijaveni polnoletni lica spored grupite na krivi~ni dela od oblasti na ekonomskiot kriminalitet.

	Vkupno krivi~ni dela			Krivi~ni dela od oblasti na ekonomskiot kriminalitet glava XXX i glava XXV od KZ			
Godina	Vkupan broj na krivi~i dela po glavi od KZ	U~estvo na krivi~ni dela od glava XXX i XXV od KZ vo vkupniot	Indeks 1990/2002	Krivi~ni dela protiv javnite finansii, platn iot promet i stopanstvoto glava XXV od	Krivi~ni dela protiv slu`benata polo`ba	Vkupan broj	Indeks 1990/2002
1986	11632	15,73%	79,5	1210	620	1830	58,3
1987	17294	18,48%	118,2	2019	1178	3197	101,9
1988	17715	21,20%	121,1	2325	1432	3757	119,8
1989	14838	23,63%	101,4	2221	1286	3507	111,8
1990	14624	21,44%	100	2012	1124	3136	100
1991	13429	20,96%	91,8	1808	1007	2815	89,7
1992	17149	14,32%	117,2	1574	883	2457	78,3
1993	22816	12,46%	156	1989	856	2845	90,7
1994	20283	11,26%	138,6	1431	854	2285	72,8
1995	19969	12,14%	136,5	1553	873	2426	77,3
1996	19452	10,08%	133	1428	673	2101	66,9
1997	19277	5,76%	131,8	548	563	1111	35,4
1998	20582	5,70%	140,7	642	533	1175	37,4
1999	19383	5,80%	132,5	620	506	1126	35,9
2000	20220	4,99%	138,2	535	474	1009	32,1
2001	18018	6,47%	123,2	654	513	1167	37,2
2002	18171	6,86%	124,2	759	489	1248	39,7
2003	20161	5,82%	137,9	490	685	1175	37,5
2004	22591	6,54%	154,5	632	846	1478	47,1
2005	23814	6,45%	162,8	580	957	1537	49,1
2006	23514	5,83%	160,8	599	773	1372	43,7
2007	23305	6,43%	159,3 6	569	930	1499	47,8

Koga e vo pra{awe obemot na krivi~nite dela, sogledan preku prijavente lica kako storiteli na krivi~ni dela od oblasti na ekonomskiot kriminalitet, vo periodot od 1986 do 2005 godina, negovoto relativno u~estvo vo vkupnata masa na kriminalitetot, brojkite od gornata tabela poka`uvaat deka vo periodot od 1986 godina do 1996 godina, u~estvoto na krivi~nite dela od ekonomskiot kriminalitet, ne e pod 10%, a vo periodot od 1997 do 2007 godina negovoto u~estvo opala, vo vkupniot kriminalitet i e pod 7%.

Grafikon 1. Dvi`ewe na ekonomskiot kriminalitet spored brojot na prijaveni krivi~ni dela.

Od navedenite podatoci se gleda deka vo analiziraniot period vo 1989 godina u`estvoto na ekonomskiot kriminalitet, vo vkupniot kriminalitet e 23,63%, i toa e najvisoko u`estvo na ekonomskiot kriminalitet vo analiziraniot 19-godi{en period, a vo 2000 godina toj procent iznesuva 4,99%. Za analiziraniot period karakteristi~no e {to 1988 godina e godina so najgolem broj na krivi~ni dela i toa 3.757 krivi~ni dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet, a isto taka toa e godina so najgolem broj na storeni i prijaveni krivi~ni dela, vo vkupniot kriminalitet od 17.715 krivi~ni dela, pri {to u`estvoto na ekonomskiot kriminalitet e 21,20% vo vkupniot obem na krivi~nite dela .

Od ovaa brojka na krivi~ni dela od glavata XXV od krivi~niot zakon, krivi~ni dela protiv javnite finansii, platniot promet i stopanstvoto otpa|aat 2.325 dela odnosno 13,12 % od vkupniot broj na prijaveni krivi~ni dela, a od glava XXX, krivi~ni dela protiv slu`benata polo`ba otpa|aat 1.432 krivi~ni dela ili 8,1% od vkupniot broj na krivi~ni dela.

Vo 1989 godina brojot na prijaveni krivi~ni dela od ekonomskiot kriminalitet, vo vkupnata masa od 3.507 krivi~ni dela u`estvuva so 23,63%, vo 1990 godina 3136 krivi~ni dela, so u`estvo vo vkupniot kriminalitet vo iznos od 21,44%, vo 1991 godina 2.815 krivi~ni dela, so u`estvo vo vkupniot kriminalitet 20,96%, vo 1992 godina od 2.457, so u`estvo vo vkupniot kriminalitet od 14,32%, vo 1993 godina 2.845 krivi~ni dela, so vkupno u`estvo od 12,46%, vo 1994 godina od 2.285, so vkupno u`estvo od 11,26%, vo 1995 godina od 2.426, so u`estvo vo vkupniot kriminalitet od 12,14% i vo 1996 godina brojot na prijaveni krivi~ni dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet e 2.101, odnosno so u`estvo so vkupniot broj na kriminalitetot od 10,8%.

Vakvoto dvi`ewe na kriminalitetot poka`uva deka ekonomskiot sistem vo Makedonija vo ovoj period pred osamostojuvaweto, i periodot na prvite godini po osamostojuvaweto na RM (period na po`etocite na tranzicijata vo RM), se raspala i se nao|a vo te{ka kriza.

Za periodot posle 1997 godina, karakteristi~no e zna~itelното namaluvawe na brojot na prijavenite krivi~ni dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet /**vidi grafikon 1/**, iako imame konstantno nivo na vkupniot broj prijaveni krivi~ni dela.

Vakvite podatoci uka`uvaat na potreбата od metodolo{ko sledewe na ekonomskiot kriminalitet.

So ogled na latentnosta na ekonomskiot kriminalitet, nesomneno e deka se izvr{eni zna~itelno pogolem broj na krivi~ni dela, od oblata na ekonomskiot kriminalitet, od onie {to se prezentirani kako podatoci vo tabelata br.1.

Imeno, sosema e prirodno kriminalitetot, vo svojata vkupnost da opa|a, i e vo pravoproporcionalen odnos so ekonomskiot kriminalitet, koj isto taka opa|a.

Vpro`em, takvata sostojba vlijae na aktivnostite na dr`avnite organi vo ramkite na deluvaweto vo otkrivaweto i goneweto na krivi~nite dela, bidej{i od svoja strana sozdadenata politi~ka klima neposredno ja implementira vlasta. Zapazuvawata koi{to proizleguvaat od tabelata 1, nedvosmisleno upatuvaat na zaklu~okot deka ekonomskiot kriminalitet, koj{to do 1996 godina bil vo porast ili vo edno konstantno nivo, a od 1997 godina, pa navamu e za blizu 50% namalen, treba da se posmatra vo ramkite na na{ite sevkupni ne samo ekonomski tuku i politi~ki dvi`ewa.

Takvata sostojba na kriminalitetot od ovoj vid, pred si, i aktivnostite na brojntie subjekti, e odraz na ekonomskata nestabilnost.

Sprema toa, zaklu~ok e deka ekonomskiot kriminalitet nasproti site ekonomski dvi`ewa, ne e vo stvaren pad, tuku deka stanuva zbor za prividnost.

Pritoa brojkite kolku i da se ubedlivi, ne mora da zna~at realen odraz na stvarnosta koga stanuva zbor za ekonomskiot kriminalitet, pred se, poradi visokiot stepen na negovata prikrienost. Vo analiziraniot period posebno interesno e dvi`eweto na krivi~nite dela od glava XXV od KZ, krivi~ni dela protiv javnite finansii, platniot promet i stopanstvoto, koj{to vo periodot od 1986 godina do 1996 godina skoro za 50% e pogolem brojot vo sporedba za krivi~nite dela od glava XXX od KZ, krivi~ni dela protiv slu`benata polo`ba dodeka vo periodot od 1997 do 2007 godina taa razlika zna~itelno e namalena ili e na konstantno isto nivo, so toa {to vo 1997 godina, brojot na krivi~nite dela, vo glava XXX od KZ, krivi~ni dela protiv slu`benata polo`ba, iznesuva 563 krivi~ni dela i e pogolem od brojot na krivi~nite dela protiv javnite finansii, platniot promet i stopanstvoto od glava XXV od KZ i iznesuva 548 krivi~ni dela.

2.1. Prijaveni polnoletni lica spored krivi~ното delo

Koga e vo pra{awe strukturata na ekonomskiot kriminalitet od raspolo`livite podatoci, koi se odnesuvaat za otkrieni i prijaveni krivi~ni dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet, voo~livo e deka najgolem procent otpaja na nekolku krivi~ni dela.

Ako se analizira dvi`eweto na poedini krivi~ni dela, se doa|a do zaklu~okot deka neкои krivi~ni dela se izraziti. Ako ja zememe za primer i analiza 1995 godina me|u otkrienite i prijavenite krivi~ni dela vo taa godina, na prvo mesto e krivi~ното delo zloupotreba na slu`benata polo`ba i ovlastuvawe so 490, nedozvolenata trgovija so 447, dano~ното zatajuvawe so 135, falsifikuvaweto na pari so 100, pronevera vo slu`bata so 114, falsifikuvaweto na slu`bena isprava 84, davaweto na potkup so 59 krivi~ni dela i t.n.

Tabela 2. Prijaveni polnoletni lica spored krivi~ното delo od oblata na ekonomskiot kriminalitet

Grupa na krivi~ni dela	Godina												
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Krivi~ni dela protiv javnite finansii, platniot promet, i stopanstvoto - glava XXV od KZ	1553	1428	548	642	620	535	654	759	490	632	580	599	569
Falsifikuvawe na pari	100	84	115	130	116	104	122	169	155	138	85	134	134
Izdavawe na ~ek bez pokritie	15	6	16	20	48	49	32	24	34	53	77	57	40
Nedozvolena trgovija	447	496	72	9	12	/	1	2	7	8	1	4	6
Krium~arewe		/	94	119	106	85	81	75	39	121	59	36	23
Dano~no zatajuvawe	135	169	186	281	247	200	280	411	204	224	255	261	207
Izdavawe na akcepten nalog bez pokritie	/	/	/	/	/	5	25	14	2	/	2	2	5
Falsifikuvawe ili uni{tuvawe na delovni knigi	/	/	/	/	/	57	79	33	23	56	52	43	41
Zloupotreba na ovlastuvawe vo stopanstvoto	12	11	17	12	19	12	21	9	13	10	9	8	4
Ostanato	844	662	48	71	72	23	5	22	13	22	40	16	19

Krivi~ni dela protiv slu`benata plo`ba - glava XXX od KZ	873	673	563	533	506	474	513	489	685	846	957	773	930
Zloupotreba na slu`benata polo`ba i ovlastuvawe	490	368	379	369	341	346	404	385	593	723	846	689	819
Pronevera vo slu`bata	114	105	50	22	19	18	18	8	20	16	14	24	17
Izmama vo slu`bata	7	8	2	2	1	3	6	6	8	6	9	2	5
Posl`uvawe vo slu`bata	36	28	4	5	7	6	5	1	3	6	8	4	4
Primawe na potkup	17	12	21	12	12	20	18	16	8	12	15	2	13
Davawe na potkup	59	22	18	19	66	25	8	11	14	15	4	6	15
Protivzakonito posreduvawe	/	/	4	2	60	/	1	2	3	10	/	1	2
Falsifikuvawe na slu`bena isprava	84	89	85	96	/	52	51	53	35	56	60	27	38
Ostanato	66	41	/	6	/	4	2	7	1	2	1	1	1
VKUPNO:	2426	2101	1111	1175	1126	1009	1167	1248	1175	1478	1537	1372	1499

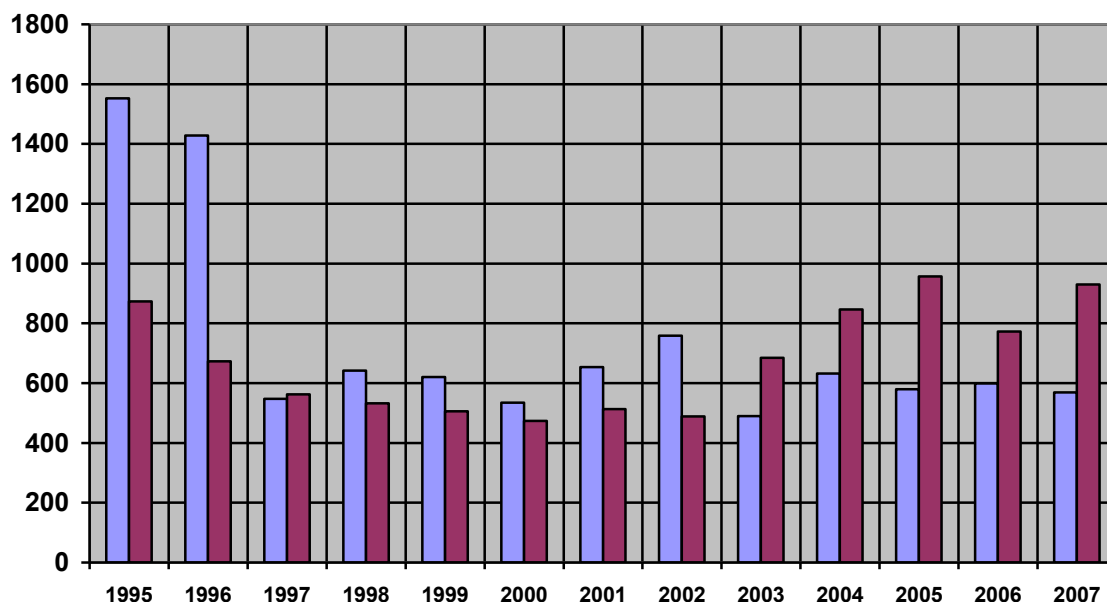
Ako pak se napravi analiza za 2002¹¹ godina na dvi`eweto na krivi~nite dela protiv javnite finansii, platniot promet, i stopanstvoto od glava XXV od KZ, se doa|a do zaklu~ok deka najgolem procent, otpa|a na krivi~ното delo dano~no zatajuvawe so 411 krivi~ni dela odnosno so 54,1% od vkupno prijavenite od glava XXV od KZ, a 32,9% od vkupno prijavenite od oblata na ekonomskiot kriminalitet, na zloupotreba na slu`benata polo`ba i ovlastuvawe so 385 krivi~ni dela, ili 78,7% od vkupniot broj na dela od glava XXX od KZ, a 30,8% od vkupno prijavenite od oblata na ekonomskiot kriminalitet i na falsifikuvawe na pari so 169 krivi~ni dela, ili 22,26% od vkupniot broj na dela od glava XXV od KZ, a 13,54% od vkupno prijavenite od oblata na ekonomskiot kriminalitet.

Novite formi na ekonomskiot kriminalitet baraat novi metodi za nivno otkrivawe.

Koga pretpostavkite za zgolemeniот kriminalitet se golemi, imame sostojba na namaluvawe na otrkivaweto, {to dava odgovor deka organite na progonot ne se dovolno organizirani, ne se podgotveni i imaat slabo poznavwe za novite formi na stopanskiот kriminalitet od edna strana, a od druga imame sostojba vo koja poradi partizacijata na organite na progonot doa|a sostojba na negovo raspa|awe.

Grafikon 2. Prijaveni polnoletni lica po godini spored krivi~ното delo od oblata na ekonomskiot kriminalitet

¹¹ Vo analizata e zemena 2002 godina, kako godina koga zavr{ija poznatite nastani vo RM, so potpi{uvaweto na Ramkovniот dogovor od Ohrid, za koj naukata se u{te ne izgradi stav {to to~no se slu~i.

■ Krivi~ni dela proti javni tef i nansi i ,pl atni ot promet i stopanstvoto
 ■ Krivi~ni dela proti vs l u` benata pol o` ba

Krivi~noto delo dano~no zatajuvawe e klasi~no krivi~no delo protiv javnite finansii i platniot promet i stopanstvoto i so pravo se postavuva pra{aweto koi se pri~inite za taka golemata brojka na negovoto manifestirawe.

Vo uslovi koga obezbeduvaweto na sredstva za javna potro{uva~ka, odnosno vo uslovi koga dano~nite sredstva se eden od osnovnite dr`avni prioriteti, a eden od osnovnite sredstva se danocite, porezite, nivnata efikasna naplata, a isto taka i represivnite merki pretstavuvaat poseben imperativ. Od kakvo znaewe e krivi~noto delo dano~no zatajuvawe, i kakva e negovata va`nost vo delot na otkrivaweto, samo za ilustracija, je ja spomeneme „dano~nata piramida,, koja ni se slu~i vo 2005 godina, i vrz osnova na koja ogromni finansiski sredstva po nejzinoto otkrivawe se vnesoa vo buxetot na RM, od strana na storitelite na krivi~noto delo dano~no zatajuvawe.

Od analiziranata **tabela br.2**, mo{ne i interesna slikata na podatocite za rasprostranetosta na krivi~nite dela od oblasta na ekonomski kriminalitet i od ovaa tabela mo`e da se zaklu~i slednoto:

- vo analiziraniot period brojot na krivi~nite dela e vo postojan porast;
- procentualniot porast e karakteristi~en i e vpe~atliv samo kaj krivi~nite dela dano~no zatajuvawe, falsifikuvawe na pari, zloupotreba na slu`benata polo`ba i ovlastuvawe i falsifikuvaweto na slu`bena isprava, dodeka u~estvoto na ostanatite krivi~ni dela od glava XXV i XXX od KZ, e nezna~itelno;

Po odnos na subjektite, koi{to se javuvaat kako podnositeli na krivi~ni prijavi, za krivi~ni dela od glava XXV i XXX od Krivi~niot zakonik, odnosno koga se vo praawe krivi~ni dela od stopanski kriminal, od analizirane podatoci za period 1995-2007 godina, ministerstvoto za vnatre{ni raboti e so najgolem broj na podneseni krivi~ni prijavi, {to poka`uva deka ostanatite institucii, ili nemaat kapacitet ili nedovolno ja sfatile nivnata polo`ba i nadle`nost (vidi tabela 3).

Tabela 3. Vкупen broj na prijaveni lica sprema podnositelot na krivi~nata prijava od glava XXV i glava XXX od KZ.

Podnositel na krivi~nata prijava za krivi~ni dela od glava XXV i glava XXX od KZ									
Godina	Vkupno	O{teten gra nin	Drug gra nin	O{tetenopretpri jatie	Inspekcija	MVR	Drugi organi na upravata	Neposredno soznanie na JO	Drugi

1995	2426	173 7,13%	9 0,37%	615 25,35%	45 1,85%	1475 60,8%	4 0,16%	105 4,32%	/
1996	2101	171 8,13%	25 1,18%	463 22,03%	33 1,57%	1362 64,82%	2 0,09%	43 2,05%	2 0,09%
1997	1111	136 12,24%	23 2,07%	123 11,07%	11 0,99%	756 68,04%	38 3,42%	15 1,35%	9 0,81%
1998	1175	147 12,51%	32 2,72%	101 8,59%	7 0,59%	811 69,02%	41 3,48%	10 0,85%	26 2,21%
1999	1126	153 15,16%	39 3,46%	98 8,70%	15 1,33%	750 66,6%	38 3,37%	9 0,79%	24 2,13%
2000	1009	201 19,92%	22 2,18%	90 8,91%	17 1,68%	605 59,96%	36 3,56%	7 0,69%	21 2,08%
2001	1167	172 14,73%	34 2,91%	93 7,96%	23 1,97%	757 64,86%	38 3,25%	9 0,77%	40 3,42%
2002	1248	214 17,14%	27 2,16%	64 5,12%	94 7,53%	646 51,76%	139 11,13%	6 0,48%	58 4,64%
2003	1175	261 22,21%	46 3,91%	94 8%	39 3,31%	632 53,78%	63 5,36%	7 0,59%	33 2,8%
2004	1478	329 22,25%	36 2,43%	122 8,25%	41 2,77%	827 55,95%	57 3,85%	18 1,21%	48 3,24%
2005	1537	424 27,58%	50 3,25%	157 10,21%	696 45,28%	113 7,35%	31 2,01%	/	66 4,29%
2006	1372	372 27,11%	37 2,69%	125 9,11%	48 3,49%	680 49,56%	68 4,95%	21 1,53%	21 1,53%
2007	1499	399 26,61%	22 1,47%	138 9,20%	766 51,1%	88 5,87%	12 0,80%	/	36 2,4%

Podatocite od **tabelata 3.** ja davaat slikata deka vo Republika Makedonija anga`iranosta na MVR¹² e najgolema i MVR e osnoven nositel vo delot na aktivnostite za spre`uvawe, suzbivawe na nezakornostite koi{to ja zagrozuvaa ekonomskata sfera vo RM.

Ostanatite subjekti se javuvaat vo zna`itelno pomal broj, kako podnositeli na krivi`nite prijavi, za krivi`nite dela od glavata **XXV** i **XXX**, koi{to ovde se realizirani.

Posebno e evidenten podatokot koj poka`uva minimalno u`estvo na javnoto obvinitelstvo, koe{to e o`igledno deka zaostanuva zna`itelno vo delot na ostvaruvawe na sevkupnite naponi za otkrivawe na stopanskiot kriminalitet vo Republika Makedonija.

U`estvoto na MVR vo otkrivaweto na krivi`ni dela od ekonomskiot kriminalitet, pa prema toa i podnesuvaweto na krivi`nite prijavi, e na konstantno nivo, so vkupniot broj na podneseni krivi`ni prijavi.

Sosema e porazli`na sostojbata koga stanuva zbor za podnesuvawe na krivi`ni prijavi od strana na inspekciskite organi, kako i od drugite organi na upravata.

Nivnoto u`estvo vo otkrivaweto na krivi`nite dela za analiziranata 1995 godina, iznesuva i toa za inspekciskite organi, samo 1,85%, a drugite organi na upravata u`estvuvaat so 4 podneseni krivi`ni prijavi, ili 0,16%.

Pri vakvata analiza, vpe`atlivo e deka od 1998 do 2007 godina, zna`itelno e zgolemeno u`estvoto vo otkrivaweto i podnesuvaweto na krivi`nite prijavi od strana na drugite organi na upravata, taka {to vo 2002 godina od vkupno 1248 podneseni krivi`ni prijavi od, organite na upravata podneseni se 139 krivi`ni prijavi ili 11,13%, dodeka od inspekciskite organi taa brojka se do 2001 godina be{e mala i iznesuva{e vo prosek 15 krivi`ni prijavi godi{no, a vo 2002 godina se podneseni 94 krivi`ni prijavi, ili u`estvoto vo vkupniot broj na podneseni krivi`ni prijavi e 7,53%.

¹² <http://www.moi.gov.mk>, Slu`bite na MVR samo vo tekot na mesec januari 2007 godina, so prezmawe na koordinirani merki i aktivnosti za otkrivawe na stiriteli na dela od oblasta na ekonomskiot kriminalitet, realizirale vkupno 72 krivi`ni dela, storeni od 38 storiteli. Vo sporedba so istiut mesec od prethodnata godina, koga bile otkrieni 26 krivi`ni dela, se bele`i zgolemuwawe za okolu 2,5 pati. Pri analiza na vkupno realizirane dela, mo`e da se konstatira deka 36 dela ili 50% pretstavuvaat krivi`nite dela falsifikuvawe ili uni[tuvawe na delovnite knigi, a ostanatite se dela falsifikuvawe na slu`bena isprava, izmama vo slu`bata, zloupotreba na slu`benata polo`ba, lihvarstvo, carinski izmami i sl.

I, povr{nata analiza na navedenite podatoci uka`uva deka Organite za vnatre{ni raboti i ponatamu ostanuvaat osnovnite nositeli na otkriva~kata dejnost od oblata na stopanskiot kriminalitet.

Procentualnata zastapenost na Ministerstvoto za vnatre{ni raboti i na nivnoto najgolemo u`estvo vo podnesuvaweto na krivi~nite prijavi, pred si, se dol`i na pogolemiot broj operativni rabotnici, koi{to rabotat na ovaa problematika. Vo poslednite nekolku godini, poradi visokiot stepen na ekonomskiot kriminalitet i negovata povrzanost so organiziraniot kriminalitet vo Republika Makedonija, si pove}e ja nametnuva potreбата od nau~na analiza na ovoj problem i vo specijalizacija i profesionalizacija na kadrite, posebno vo Ministerstvoto za vnatre{ni raboti.

2.2. Vкупen broj na podneseni krivi~ni prijavi i vidot na odlukata po nejzinoto podnesuvawe.

Od napravenata analiza za vreme od 1995 do 2007 godina mo`e da se izvede zaklu~ok deka brojot na podnesenite krivi~ni prijavi e konstanten i vo prosek iznesuva 1403 prijavi, so toa {to vo 1995 godina se podneseni 2.426 prijavi odnosno 12,14% od vкупno podnesenite krivi~ni prijavi se odnesuvaat od oblata na stopanskiot kriminalitet, a vo 1996 godina 2.101 krivi~ni prijavi, odnosno 10,80% od vкупno podnesenite krivi~ni prijavi otpajaat od ekonomskiot kriminalitet.

Tabela 4. Vкупen broj na podneseni krivi~ni prijavi od oblata na ekonomskiot kriminalitet i vid na odluka po nejzinoto podnesuvawe od glava XXV i glava XXX od KZ.

d.		Vкупno		Otfirlena prijava		Prekinata istraga		Zaprena istraga		Obvinenie		Nepoznat storitel	
		Se	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
95	Vкупn o	19969	16932	1109	1006	3	156	149	919	1776	7774	/	7077
	Vкупn o od SK	2426	1516	31813%	2409,9%	1	5	48	189	543	1073	/	9
96	Vкупn o	19452	16852	1048	1314	15	150	105	796	1431	6375	1	8217
	Vкупn o od SK	2101	1384	27313%	23211%	3	9	38	178	403	887	/	20
97	Vкупn o	19277	16351	1276	1221	14	179	102	861	1532	6153	2	7937
	Vкупn o od SK	1111	753	25122,6%	988,8%	/	7	35	134	67	495	/	7
98	Vкупn o	20582	17393	1435	1424	11	160	165	796	1574	7412	4	7601
	Vкупn o od SK	1175	835	24020,4%	18615,8%	/	6	37	152	63	483	/	8
99	Vкупn o	19383	16426	1348	1204	7	188	108	573	1467	6996	27	7465
	Vкупn o od SK	1126	354	29225,9%	968,5%	1	13	31	102	53	521	3	28
00	Vкупn o	20220	17480	1212	1158	4	195	116	515	1351	7231	57	8381
	Vкупn o od SK	1009	625	27727,4%	979,6%	/	8	37	89	64	412	4	19
01	Vкупn o	18018	14670	1185	1135	4	117	139	518	1999	6919	21	5981
	Vкупn o od SK	1167	776	28924,7%	1139,7%	/	5	24	98	76	530	2	30
02	Vкупn o	18171	3081	15090	1486	939	3	145	155	573	1416	6340	21

	Vkupn o od SK	1248	560	418	136	/	6	38	92	69	310	2	58
03	Vkupn o	23814	3829	1905	1441	3	18 7	110	697	1776	8747	35	8913
	Vkupn o od SK	1175	530	415 21,8 %	114 7,9%	/	8	29	87	86	396	/	40
04	Vkupn o	22591	3188	1670	1286	2	20 6	118	580	1386	8255	12	9076
	Vkupn o od SK	1478	631	450 26,9 %	188 14,6 %	1	7	42	96	137	490	1	66
05	Vkupn o	23814	3829	1905	1441	3	18 7	110	697	1776	8747	35	8913
	Vkupn o od SK	1537	780	582 30,5 %	143 9,92 %	/	10	36	100	160	486	2	18
06	Vkupn o	23514	3781	1314	1692	142	7	553	181	8884	1873	8840	28
	Vkupn o od SK	1372	666	110	470	6	2	102	61	449	135	42	1
07	Vkupn o	23305	3797	1446	1677	114	3	588	153	9088	1950	8272	14
	Vkupn o od SK	1499	1099	97	523	4	1	111	39	507	159	57	1

- 1 - preku MVR,
- 2 - neposredno,
- SK - Stopanski kriminalitet.

Po osnova na podnesenite krivi~ni prijavi, pri napravenata analiza vo 1995 godina so re{enie na osnovniot javen обвинител vo 318 slu~aeви или 13% otfrlena e krivi~nata prijava, vo 1996 godina vo 273 или 13%, vo 1997 godina vo 251 или 22,6%, vo 1998 godina vo 240 или 20,4%, vo 1999 godina vo 292 или 25,9%, vo 2000 godina vo 277 или 27,4%, i vo 2001 godina vo 289 или 24,7% slu~aeви. Vo 2005 godina 30,5% od neposredno podnesenite krivi~ni prijavi se otfrleni od strana na javniot обвинител, a vo 9,92% se otfrleni krivi~nite prijavi koi se podneseni od strana na MVR.

Vo periodot od 1995 do 2001 godina vo prosek 21% od krivi~nite prijavi koi se podneseni od strana na ministerstvoto za vnatre{ni raboti od oblata na ekonomskiот kriminalitet so odluka na javnoto обвинителство se otfrleni, {to uka`uva na potrebata od specijalizacija i profesionalizacija vo raboteweto so ekonomskiот kriminalitet i potrebata od obezbeduvawe na dokazi pri podnesuvaweto na krivi~nitata prijava, od pri~ina {to kaj ovie krivi~ni dela naj~esto ako ne sekoga{ postojat materijalni dokazi i tie treba da se najdat. Toa poka`uva vo su{tina deka javnite обвинители vo ovoj period i nemaat neкои критериуми i toa se dvi`i vo ramkite na standardnoto za razlika vo neкои други periodi i kaj vkupniот broj otfrleni krivi~ni prijavi i kaj vkupniот kriminalitet.

2.3.Nacionalna struktura

Povrzano so nacionalnata struktura na prijavените лица od oblata na ekonomskiот kriminalitet vo R.Makedonija }e navedime neколко podatoci od napravenata analiza.

Tabela 5.Nacionalna struktura na prijavени лица od oblata na ekonomskiот kriminalitet za krivi~ni dela od glava XXV i glava XXX od KZ.

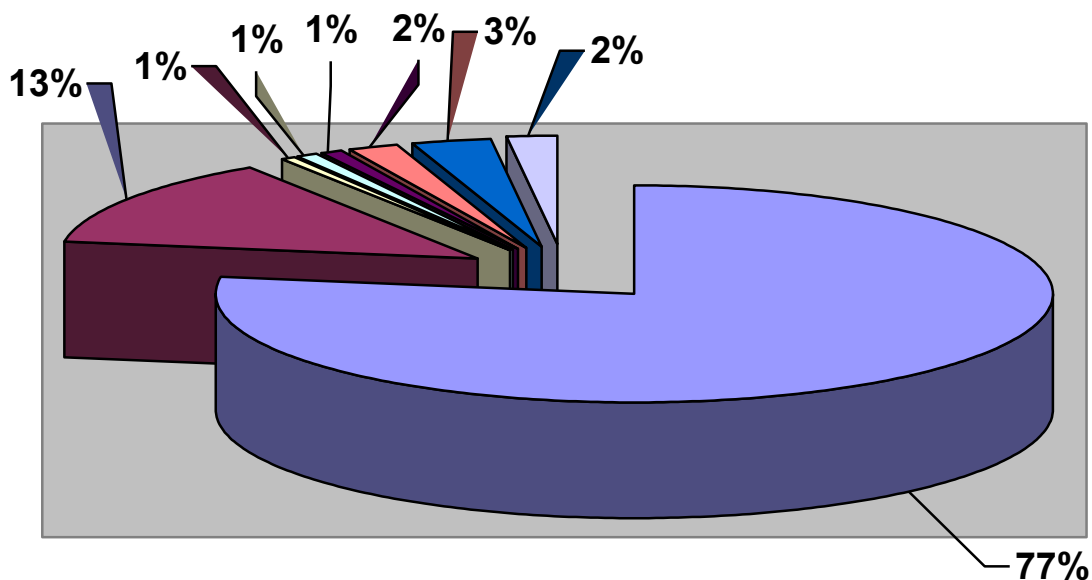
Nacionalan pripadnost

	Vkupno	Makedonci	Albanci	Vlasi	Romi	Turci	Srbi	Ostanati	Nepoznati
1997	1100	813 73,9%	175 15,9%	2 0,18%	5 0,45%	8 0,72%	24 2,18%	36 3,27%	37 3,36%
1998	1167	883 75,66%	161 13,79%	3 0,25%	13 1,11%	16 1,37%	23 1,97%	27 2,31%	41 3,51%
1999	1116	802 71,86%	202 18,1%	4 0,36%	9 0,80%	10 0,89%	43 3,85%	29 2,59%	17 1,52%
2000	986	757 76,77%	129 13,1%	15 1,52%	5 0,50%	3 0,30%	19 1,93%	43 4,36%	15 1,52%
2001	1135	922 81,23%	128 11,27%	15 1,32%	8 0,70%	1 0,08%	15 1,32%	36 3,17%	10 0,88%
2002	1202	1018 84,69%	94 7,82%	3 0,24%	13 1,08%	17 1,41%	19 1,58%	33 2,74%	5 0,41%
2003	1135	976 85,9%	83 7,31%	/	6 0,52%	5 0,44%	11 0,96%	24 2,11%	30 2,64%
2004	1411	1189 84,3%	134 9,49%	1 0,07%	14 0,99%	20 1,41%	26 1,84%	25 1,77%	2 0,14%
2005	1517	1271 83,8%	95 6,26%	11 0,72%	12 0,79%	2 0,13%	28 1,84%	26 1,71%	55 3,62%
2006	1330	1036 77,89%	153 11,50%	1 0,07%	8 0,60%	14	12	17	77
2007	1441	1161	143	2	13	17	18	14	70

Podatocite poka`uvaat deka nacionalnata struktura na prijavenite lica odgovaraat na brojot na populacijata koja{to e zastapena vo R.Makedonija, pri {to subjekt izvr{itel na ekonomskiот kriminalitet mo`e da bide pripadnik od sekoja nacionalnost, odnosno poka`uva deka nitu edna nacionalnost ne e imuna od izvr{uvawe na krivi~ni dela od oblata na ekonomskiот kriminalitet.

U~estvoto na licata od makedonska nacionalnost, vo periodot od 1997 do 2007 godina vo vkupniот broj na prijaveni lica od oblata na ekonomskiот kriminalitet, iznesuva vo prosek od okolu 77%, dodeka ostanatiот procent vo prosek od okolu 16% otpa|a na lica od albanska nacionalnost, a ostanatiот del na lica od srpska, turska, romska nacionalnost i ostanati.

Grafikon br.3 Nacionalna struktura na prijaveni lica od oblata na ekonomskiот kriminalitet vo periodot 1997-2007 godina vo Republika Makedonija.

■ Makedonci ■ Albanci ■ Vlasi ■ Romi ■ Turci ■ Srbi ■ Ostanati ■ Nepoznati

2.4. Polova pripadnost i vozrast na storitelite na krivi~ni dela od ekonomskiot kriminalitet

Analiziraj}i go odnosot na izvr{eni krivi~ni dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet, po polovata pripadnost, se dojde do podatoci deka ekonomskiot kriminalitet e prete`no kriminalitet na ma}ki lica.

Osobeno e karakteristi~no {to vo 2005 godina od vkupno prijavenite 1271 lice od makedonska nacionalnost 238 prijaveni se `eni.

Od tabelata br.6 se gleda deka so zgolemuvaeto na prijavenite lica od oblata na ekonomskiot kriminalitet, konstantno se zgolemuva i u`estvoto na licata od `enskiot pol vo izvr{uvaweto na krivi~nite dela od ekonomskiot kriminalitet.

Analizirano od aspekt na u`estvoto na `enskiot pol, spored nacionalnata pripadnost, 95% se `enski lica od makedonska nacionalnost, dodeka ostanatiot procent otpa}a na ostanatite nacionalnosti. Na osnova podatocite od tabelata br.6, ne mo`e da se izvedat neкои nesoborlivi zaklu~oci, no postoi mislewe deka prethodnite podatoci mo`at pove}e empiriski da se izu~uvaat od aspekt na ramnopravnosta i zastapenosta na `enite vo vr{ewe na stopanska dejnost i od pozicija na nivna ramnopravnost i zastapenost na rakovodni funkcii.

Tabela 6. Polova pripadnost na prijaveni lica od oblata na ekonomskiot kriminalitet za krivi~ni dela od glava XXV i glava XXX od KZ.

	Vkupno	Nacionalan pripadnost							
		Makedonci	Albanci	Vlasi	Romi	Turci	Srbi	Ostanati	Nepoznati
1997 kupno @eni	1100 98	813 88	175 1	2 /	5 /	8 /	24 /	36 5	37 4
1998 kupno @eni	1167 125	883 108	161 6	3 1	13 /	16 /	23 1	27 2	41 7
1999 kupno @eni	1116 152	802 133	202 5	4 1	9 /	10 /	43 4	29 5	17 4
2000 kupno @eni	986 136	757 119	129 2	15 1	5 1	3 /	19 1	43 6	15 6

2001 kupno @eni	1135 147	922 140	128 1	15 0	8 0	1 0	15 2	36 3	10 1
2002 kupno @eni	1202 182	1018 173	94 2	3 1	13 1	17 0	19 3	33 1	5 1
2003 kupno @eni	1135 159	976 144	83 5	/ /	6 /	5 1	11 1	25 4	30 3
2004 kupno @eni	1411 226	1189 212	134 4	1 /	14 2	20 2	26 1	25 5	2 /
2005 kupno @eni	1517 264	1271 238	112 2	11 /	12 /	2 /	28 3	26 6	55 15
2006 kupno @eni	1330 231	1036 206	153 3	1 /	8 2	14 1	12 /	17 1	77 18
2007 kupno @eni	1441 256	1161 234	143 2	2 /	13 1	17 /	18 2	14 /	70 15

Ekonomskiot kriminalitet go vr{at lica od site vo{rasti od 18 do 65 godini starost, {to se podudara so vremetraeweto na rabotniot vek.

Sprema podatocite od tabela br.7, koja se odnesuva na osudeni lica za storeni krivi~ni dela od ekonomskiot kriminal spored polot i vo{rasta, najgolem broj na krivi~ni dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet imaat izvr{eno licata na vo{rast od 30 do 39 godini, a potoa od 40 do 49 godini.

Toa e vreme koga ~ovek ekonomski fizi~ki i psihi~ki e najaktiven i vreme vo koe{to se re{avaat mnogu semejni pra{awa, a isto taka vreme vo koe{to ~ovekot sozdava i steknuva imot. Od tabelata se gleda deka golem broj na krivi~ni dela se izvr{eni tokmu na taa vo{rast.

Tabela 7.Osudeni lica za ekonomskiot kriminal spored vo{rasta i polot za krivi~ni dela od glava XXV i glava XXX od KZ.

God.	Vkupno			Od 18- 20 g.		od 21- 24 g.		od 25- 29 g.		od 30- 39 g.		od 40- 49 g		od 50- 59 g.		nad 60god.	
	se	M	@	M	@	M	@	M	@	M	@	M	@	M	@	M	@
1995	991	929	62	50	1	14 4	1	17 7	6	29 1	29	15 8	16	53	7	36	/
1996	748	711	37	39	/	88	/	13 8	4	25 4	10	12 9	18	48	5	15	1
1997	184	169	15	15	/	19	/	30	4	61	7	31	4	9	/	4	/
1998	185	165	20	14	1	20	1	29	4	62	8	26	6	11	/	3	/
1999	225	201	24	5	/	20	3	30	4	56	9	56	8	32	/	2	/
2000	252	233	19	11	2	26	2	38	1	82	6	56	7	17	1	3	/
2001	252	221	31	9	/	21	5	28	1	70	10	67	10	21	5	5	/
2002	274	249	25	17	/	24	/	30	3	79	9	69	11	26	2	4	/
2003	364	329	35	16	1	30	3	51	4	10 4	10	92	14	34	1	2	2
2004	359	320	39	15	1	29	/	53	7	10 0	17	82	11	35	2	6	1
2005	430	369	61	12	2	29	5	42	7	10 6	23	11 8	21	54	2	9	1
2006	376	336	40	13	1	21	2	42	6	10 9	13	96	13	42	5	12	/
2007	421	376	45	10	1	14	2	40	3	11 4	12	13 2	18	54	8	2	/

Ako se pogledne obrazovnoto nivo na izvr{enite krivi~ni dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet, karakteristi~no e deka najgolem procent imaat sredno stru~no obrazovanie.

Zna~itelno e pomal procentot i toa na samo 3,19 % od vkupniot broj na site izvr{eni krivi~ni dela, ako ja zememe 2002 godina, na licata koi{to imaat obrazovanie do ~etvrto oddelenie. {to se odnesuva na osudenite lica prema vozrasta, treba da se istakne deka statistikata pravi analiza i gi poka`uva podatocite na vozrast od 18 do 59 godini i nad 60 godini, odnosno vreme od polnoletstvoto do krajot na rabotniot vek.

Analizata na statisti~kite podatoci poka`uva deka krivi~nite dela gi vr{at lica od site vozrast. Toa najdobro se gleda od tabela br.7.

Za obvinetite lica, prema polot i po grupi na krivi~ni dela, vo periodot 1997/2007 godina, dadeni se podatoci vo tabela br.8.

Tabela 8.Obvineti polnoletni lica spored krivi~ното дело od oblata na ekonomskiot kriminalitet.

Grupa na krivi~ni dela	Godina										
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Krivi~ni dela protiv javnite finansii, platniot rpomet, i stopanstvoto glava XXV od KZ	26712	17917	210/	22621	24328	28723	36837	35147	35648	34343	36544
Falsifikuvawe na pari	595	744	74/	658	455	725	1018	895	7810	617	594
Izdavawe na ~ek bez pokritie	3/	11	10/	22/	233	252	427	467	5312	5310	478
Nedozvolena trgovija	1512	13/	9/	3/	60	5/	2/	1/	71	3/	7/
Krium~arewe	211	381	30/	421	340	32/	291	37/	402	30/	341
Dano~no zatajuvawe	254	417	67/	779	9513	997	14614	12120	14719	12917	15421
Izdavawe na akcepten nalog bez pokritie	/	/	/	/	20	91	111	82	5/	92	1/
Falsigikuvawe ili uni{tuvawe na delovni knigi	/	/	/	143	266	318	182	3911	112	213	327
Zloupotreba na ovlastuvawe vo stopanstvoto	/	/	/	1/	51	4/	52	42	1/	31	/
Ostanato	8/	124	20/	2/	70	10/	142	6/	142	221	101
Krivi~ni dela protiv slu`benata polo`ba glava XXX od KZ	15820	12718	131/	9612	11129	11119	11811	18538	23838	23634	25633
Zloupotreba na slu`benata polo`ba i ovlastuvawe	8911	787	64/	478	6413	6714	717	12327	16829	17826	20024
Pronevera vo slu`bata	245	91	11/	9/	71	62	2/	11/	93	10/	132
Izmama vo slu`bata	41	/	2/	3/	/	1/	2/	3/	2/	/	1/
Poslu`uvawe vo slu`bata	1/	2/	3/	4/	52	51	21	2/	9/	10/	2/
Primawe na potkup	71	52	1/	6/	51	61	181	122	151	12/	163
Davawe na potkup	14/	9/	23/	151	110	8/	7/	14/	10/	52	6/

Protivzakonito posreduvawe	/	/	/	1	1	/	/	2	/	1	/
Falsifikuvawe na slu`bena isprava	19 2	21 6	27 /	11 2	17 4	17 /	14 1	17 8	25 5	23 6	15 3
Ostanato	/	3	/	/	1	1	2	1	/	/	/
	/	/	/	/	0	/	1	1	/	/	/

Od navedenite podatoci se gleda deka ma`ite vo posmatraniot period, u`estvuvaat so okolu 90% od site krivi~ni dela od oblata na ekonomskiot kriminalitet, dodeka ostanatite 10% otpa|aat na `enite.

Isto taka, mo`e da se zabele`i deka od grupite na krivi~ni dela, najgolema zastapenost `enite imaat vo krivi~ni dela zloupotreba na slu`benata polo`ba i ovlastuvawe.

Zemeno vo celina ekonomskiot kriminalitet, vsu{nost e kriminalitet na ma{kite lica. Mnogu maloto u`estvoto na `enite vo vr{ewe na krivi~ni dela vo kriminolo{kata literatura se objasnuva so pogolema razvienost na moralnite i altruisti~ki osobini kaj `enata, nivnata pla{livost, slabata fizi~ka struktura, odvratnosta prema zlostorstvoto i sli~ni ne mnogu prifatlive sfa}awa za `enata.

Pogore iznesenite razliki vo intenzitetot na kriminalitetot na licata od ma{ki i `enski pol, moraat da se objasnat i so op{testvenoto vlijanie, polo`bata i ulogata na `enata vo op{testvoto, pritoa ne ofrlaj}i gi psiholo{kite, biolo{kite i drugi vlijanija koi {to mo`at da vlijaat pomalku ili pove}e vo poedini priliki.

Pred se, ne mo`e da se zanemari faktot deka seu{te e golem brojot na ma{ki lica, vo sporedba so `enski lica, vraboteni vo stopanstvoto.

@enite zna~itelno mnogu pomalku rabotat na odgovorni rabotni mesta, pa poradi toa mnogu pomalku i poretko doa|aat vo situacija da se sudruvaat so normativniot sistem, koi mo`at da gi vr{at samo vraboteni lica.

2.5 [kolska podgotovka

Vo kriminolo{kata literatura ne se edinstveni sfa}awata vo odnos na obrazovaniето i krimnalitetot.

Spored edni kriminalitetot opa|a so zgolemuwawe na stepenot na obrazovaniето, odnosno raste so negovoto opa|awe.¹³

Spored drugi¹⁴ pogolemata naobrazba mo`e da bide faktor na delikventnosta, odnosno pome|u ostanatoto go naoru`uva ~ovekot so potrebni znaewa za razvivawe na kriminalni specijalnosti koi doa|aat do izraz kaj mnogu profesionalni delikventi.

Nezavisno od navedenite sfa}awa, iznesenite statisti~ki podatoci poka`uvaat deka me|u osudenite vo analiziraniot period se nao|aat golem broj lica so nisko obrazovanie i so nizok stepen na kultura. Kaj tie lica brojni se obi~nite sitni, pa i te{kra`bi i dr.

Tabela 9.Osudeni lica za ekonomskiot kriminalitet spored {kolskata podgotovka.

God.	vkupn o	Bez {kolska podgotov ka	4-7 odd.	Zavr{en o osnovno odd.	KV ili VK	Sred. u~ili {te.	Vi{a	Fakultet	Nepozn at
Vkupno osudeni vo 1995	7711	362	721	2921	4	3079	140	268	216
Stopansk i krim.	991 12,85 %	30 8,28%	120 16,64 %	396 13,55%	1 25%	355 11,52 %	21 15%	40 14,92%	28 12,96
`eni	62 0,80%	/	1 0,13%	14 0,47%	/	42 1,36%	1 0,71%	4 1,49%	/
Vkupno osudeni vo 1996	6341	240	587	2520	5	2473	126	233	157

¹³ Banovi} B., Pojam, obim, struktura i druge karakteristike privrednog kriminaliteta u SRJ, Privredni kriminal i korupcija, Beograd, 2001, str.37

¹⁴ Bejatovi} S., Efikasnost krivi~nog postupka i uticaj na prevenciji privrednog kriminaliteta, Savetovawe, Pojam, obim, struktura i druge karakteristike privrednog kriminala, Beograd, 2001, str.48

Stopansk i krim.	748 11,79 %	25 10,41%	86 14,65 %	319 12,66%	1 20%	257 10,39 %	20 15,87 %	30 12,87%	10 6,37%
`eni	37 0,58%	/	/	7 0,28%	/	27 1,09%	/	2 0,85%	1 0,63%
Vkupno osudeni vo 1997	4732	183	441	1794	11	1891	87	211	114
Stopansk i krim.	184 3,88%	6 3,28%	12 2,72%	56 3,12%	/	77 4,07%	8 9,19%	20 9,47%	5 4,38%
`eni	15 0,32%	1 0,54%	1 0,22%	3 0,16%	/	7 0,37%	/	2 0,94%	1 0,87
Vkupno osudeni vo 1998	6128	252	562	2364	11	2421	114	225	179
Stopansk i krim.	185 3,02%	3 1,19%	10 1,78%	50 2,11%	/	98 4,04%	4 3,5%	17 7,55%	3 1,67%
`eni	20 0,32%	/	1 0,18%	6 0,25%	/	11 0,45%	/	2 0,88%	/
Vkupno osudeni vo 1999	6783	264	532	2676	9	2742	121	236	203
Stopansk i krim.	225 3,32%	1 0,38%	7 1,31%	54 2,01%	/	114 4,15%	15 12,39 %	30 12,71%	4 1,97%
`eni	24 0,35%	/	1 0,18%	4 0,14%	/	11 0,40%	2 1,65%	5 2,12%	1 0,49%
Vkupno osudeni vo 2000	6494	259	448	2587	169	2442	103	270	218
Stopansk i krim.	252 3,88%	2 0,77%	3 0,67%	64 2,47%	6 3,55 %	133 5,44%	5 4,85%	29 10,74%	10 4,58%
`eni	19 0,29%	/	/	2 0,07%	1 0,59 %	11 0,45%	/	3 1,11%	2 0,91
Vkupno osudeni vo 2001	5952	182	412	2202	19	2531	124	237	245
Stopansk i krim.	252 4,23%	3 1,64%	3 0,72%	44 1,99%	1 5,26 %	136 5,37%	16 12,90 %	44 18,56%	5 2,04%
`eni	31 0,52%	1 0,55%	/	1 0,04%	/	19 0,75%	3 2,41%	7 2,95%	/
Vkupno osudeni vo 2002	6383	204	443	2405	31	2651	109	220	320
Stopansk i krim.	274 4,29%	2 0,98%	6 1,35%	58 2,41%	/	146 5,5%	20 18,34 %	33 15%	9 2,81%
`eni	25 0,39%	/	/	2 0,08%	/	12 0,45%	4 3,66%	7 3,18%	/
Vkupno osudeni vo 2003	7661	311	473	2580	23	3333	95	327	519
Stopansk i krim.	364 4,75%	3 0,96%	8 1.69%	75 2,9%	/	175 5,25%	19 20%	62 18,9%	22 4,23%
`eni	35 0,45%	1 0,32%	/	3 0,11%	/	17 0,5%	3 3,15%	5 1,52%	6 1,15%
Vkupno osudeni vo 2004	8097	337	474	2701	12	3783	124	383	283
Stopansk i krim.	359 4,43%	4 1,18%	7 1,47%	71 2,62%	/	173 4,57%	19 15,3%	69 18%	16 5,65%

Št. osuđenih	39 0,48%	/	1 0,21%	2 0,07%	/	17 0,44%	5 4%	13 3,39%	1 0,35%
Vkupno osuđeni do 2005	8845	435	567	2783	1	3829	147	444	369
Stopanski i krim.	430 4,86%	3 0,68%	8 1,41%	64 2,29%	/	199 5,19%	20 13,60%	114 25,7%	22 5,96%
Št. osuđenih	61 0,68%	/	/	8 0,29%	/	33 0,86%	3 2%	12 2,7%	5 1,35%
Vkupno osuđeni do 2006	9280	476	479	2910	/	4105	116	487	705
Stopanski i krim.	369	3	3	59	/	180	13	96	22
Št. osuđenih	40	1	/	5	/	20	1	8	5
Vkupno osuđeni do 2007	9639	475	503	2940	/	4320	134	556	709
Stopanski i krim.	421	2	6	49	/	189	27	121	27
Št. osuđenih	45	/	/	/	/	21	7	12	5

Mejutoa, licata so visok stepen na obrazovanie-fakultetsko obrazovanie vo proseku vo periodot 1995-2007 godina se javuvaat so okolu 12,72% kako osuđeni lica izvršiteli na vakvi delikti, što od edna strana ja pokazuje nivnata sposobnost da se izvlečat od ovoj vid kriminalitet, a za organite na progonot da ostanat nedopreni i pokraj toa što fenomenološki karakteristiki ukažuvaat na toa deka ekonomskiot kriminalitet e kriminalitet na obrazovanite lica.

Analizirajќi ja strukturata na zanimawa na osuđenite lica, izvršiteli na krivični dela od oblasta na stopanskiot kriminalitet, vidno od tabelata br.9, e konstatirano sledното:

Kaj krivičnite dela protiv ekonomskiot kriminalitet vo 1997 godina od vkupno osuđeni 184 lica, 63 se nevraboteni, 21 lice se so trgovska i ugostiteljska dejnost, a 16 lica se privatni sopstvenici, bez zanimawe i zemjodelci.

Tabela 10. Osuđeni lica za ekonomskiot kriminalitet spored zanimaweto za periodot 1997-2007 godina.

	vkupno	Zemjodelci	Rudari-industri	Transportni	Bez opredele	Zanaetici	Trgovija	Sopstvenici na	Personal za	Administrativni	Rakovode	Stručni	nevraboteni	penzioneri	Učeni	nepoznato
1999	184	16 8,7%	6 3,3%	9 4,9%	16 8,7%	1 0,5%	21 11,4%	16 8,7%	2 1,1%	11 5,9%	10 5,4%	7 3,8%	63 34,2%	2 1,1%	2 1,1%	2 1,1%
2000	185	21 11,3%	9 4,7%	5 2,7%	19 10,3%	2 1,1%	17 9,2%	23 12,4%	11 5,9%	8 4,3%	9 4,9%	50 27%	2 1,1%	3 1,6%	1 0,5%	4 2,2%
2001	225	18 8%	5 2,2%	6 2,7%	36 16%	/	10 4,4%	47 20,8%	3 1,3%	13 5,8%	15 6,7%	17 7,5%	51 22,6%	2 0,9%	/	2 0,9%
2002	252	10 3,96%	14 5,55%	10 3,96%	33 13,09%	2 0,79%	14 5,55%	26 10,3%	3 1,19%	10 3,96%	44 17,5%	18 7,14%	70 27,7%	2 0,79%	2 0,79%	10 3,96%
2003	252	8 3,17%	2 0,79%	7 2,77%	33 13,09%	/	7 2,77%	/	8 3,17%	19 7,53%	68 26,9%	23 9,1%	65 25,8%	2 0,79%	1 0,4%	9 3,6%
2004	274	3 1,1%	/	/	33 12%	14 5,1%	6 2,1%	7 2,5%	8 2,9%	27 9,85%	60 21%	11 4,0%	89 32,9%	3 1%	/	13 4,7%

		%			1%	%	8%	5%	1%	%	9%	1%	%	1%		4%
0	36 4	10 2,7 4	4 1,0 9%	1 0,2 7%	57 15, 6%	10 2,7 %	25 6,9 %	7 1,9 %	6 1,6 %	5 1,4%	75 20, 6%	27 7,4 %	110 30,2 %	3 0, 8%	5 1, 4%	19 5,2 %
0	35 9	10 2,7 8%	16 4,4 5%	3 0,8 3%	46 12, 8%	7 1,9 4%	13 3,6 2%	8 2,2 2%	16 4,4 5%	6 1,67 %	76 21, 1%	27 7,5 2%	96 26,7 %	8 2, 2%	2 0, 5%	25 6,9 6%
0	43 0	6 1,4 %	24 5,6 %	6 1,4 %	53 12, 3%	10 2,3 %	8 1,9 %	7 1,6 %	11 2,5 %	13 3,1%	113 26, 3%	41 9,5 %	128 29,8 %	8 1, 9%	1 0, 2%	13 3,1 %
0	37 6	3 0,7 9%	25 6,6 4%	2 0,5 3%	3 0,7 9%	8 2,1 2%	5 1,3 2%	2 0,5 3%	2 0,5 3%	12 3,19 %	148 39, 36%	96 25, 53%	43 11,4 3%	5 1, 32 %	/ / /	22 5,8 5%
0	42 1	5 1,1 8%	9 2,1 3%	9 2,1 3%	3 0,7 1%	7 1,6 6%	4 0,9 5%	3 0,7 1%	7 1,6 6%	27 6,41 %	114 27, 8%	153 36, 34%	39 9,26 %	14 3, 32 %	/ / /	27 6,4 1%

Nevrabotenite vo statističkite podatoci se pojavuvaat najmnogu kako rezultat na součesništvo vo izvršuvaweto na krivičnite dela od oblata na ekonomski kriminalitet.

Iznesenite podatoci pokažuvaat, pokraj ostanatoto i korelacija pomeju određenoto zanimawe i prirodata na izvršenoto krivično delo, što e od osobeno znaewe od etiološka gledna točka.

Gledajќi gi socijalnite aspekti na osudenite lica, se voočuva deka subjektite na krivičnite dela od oblata na stopanski kriminalitet, pretstavuvaat mnogu heterogena populacija, meѓutoa mnogu visok e procentot na licata nevraboteni, vo momentot na nivnoto osuduvawe i toj broj poglednato od tabelata, konstantno se zgolemuva, dodeka ostanatite lica bile zaposleni i ostvaruvale pomalku ili poveќе prihodi.

Pogolemiot broj na izvršiteli od oblata na ovoj kriminalitet poseduvaat podvišen i nedvišen imot i dobro se situirani i kaj golem broj od niv e razvijen visok stepen na egoizam i motivacija za bogatewe.

Osven toa se ocenuva deka za vrewe na kriminalna dejnost vo nekolku slučaevi, vlijaat i nerešenite egzistencijalni prašawa i neкои sklonosti na izvršitelite na krivičnite dela (kockawe, alkohol i sl.).

2.4. Stepen na ekonomska šteta što ja predizvikuva ekonomski kriminalitet

Posledicite od ekonomski kriminalitet pretstavuvaat negov najznačen aspekt. Tie se osnoven element od soдрinata na negovata opasnost.

Posledicite na ekonomski kriminalitet najčesto se javuvaat kako materijalna šteta i taа materijalna šteta vo krivičnata postapka se utvrđuva vo parišen iznos.

Meѓutoa pokraj ekonomskata šteta, ekonomski kriminalitet predizvikuva i drugi štetni posledici, odnosno opštestveni problemi. Od gledna točka na posledicite posebna karakteristika na ekonomski kriminalitet e vo toa što toj neposredno ja uriva materijalnata osnova na našata zaednica. Preku utvrđuvawe na štetata, koja ja predizvikuva stopanski kriminalitet go sogleduvame nejziniot ekonomski karakter.

Kriminologijata dosega poveќе pati pravela obidi i nastojuvawa da se izgradi metodologija za utvrđuvawe na materijalnata šteta, no dosega ne se postignati zabeležitelni rezultati. Problemot kaj ovoj kriminalitet e vo toa što štetite se posredni i neposredni: Posredni se vo odnos na celoto naselenie, direktni vo odnos na pretprijatijata i rabotnicite koi rabotat vo nego. Profesionalnosta vo izvršuvaweto na ovie krivični dela se sostoi vo toa što izvršitelite imaat sposobnosti da ja prikrijat štetata, odnosno profitot ili drug vid na materijalna šteta.

Posredni se zatoa što storitelot direktno ne gi zema parite, tuku toa go pravi posredno preku drugi.

Sprema sobranite podatoci ќе gi razgledame najvažnite posledici na ekonomski kriminalitet, posledici što se vpereni prema ekonomijata i stopanstvoto, odnosno materijalnite osnovi na zaednicata, so ogled na nivnite posebni svojstva, za što e potrebno i posebno da se razgledaat. Dosega čestopati se vršeni seriozni naponi da se utvrđi obemot na materijalnata šteta koj go predizvikuva ekonomski kriminalitet.

Me|utoa, toa e prili~no te{ko so ogled na toa {to golemiot broj na ekonomski delikti остануваат neotkrieni, a drugite oblici na {teta, koi gi predizvikuva stopanskiot kriminalitet ne se utvrduva i ne se izrazuva kako ekonomska {teta.

Nanesenata materijalna {teta na stopanstvoto nastanuva taka {to obvinetite prisvojuvaat pari~ni sredstva vo gotovo, so kompenzacija, preku sponzorirawe ili vo stoka, {to be|e mnogu karakteristi~en slu~aj izrazen vo javnite pretprijatija vo R.Makedonija, a posebno vo porane{oto javno pretprijatie Elektrostopanstvo na R.Makedonija.

Prisvoenite pari, obvinetite gi tro{at za svoi potrebi i potreba za drugi lica, sprema koi{to tie imale svoi obvrski. Sprema podatocite vo pove|e od 60% od krivi~nite predmeti, obvinetite parite gi potro{ile za sopstveno li~no bogatewe, za zabava, za provod, za gradewe kult na li~nosta, za davawe na nagradi, kako i za obezbeduvawe na podobar status vo op{testvoto¹⁵. Ovie, kako i drugi podatoci poka`uvaat deka vo na{ata ekonomija rabotat golem broj na lica koi{to svoite interesi gi ostvaruvaat na {teta na zaednicata. Gledano po stopanski granki najmnogu imot e prisvoeno vo trgovijata i uslu`nite dejnosti i toa preku 50%, a останатите 50% se vo javnite pretprijatija. Postojat zna~itelni razliki vo visinata na materijalnata {teta, koja{to mu se nanesuva na stopanstvoto, so konkretni krivi~ni dela, no od podatocite so koi{to raspolagame najgolemi iznosi se prisvoeni pri izvr{uvaweto na krivi~noto delo zlupotreba na slu`bena polo`ba i ovlastuvawe i dano~no zatajuvawe.

Od podatocite na Ministerstvoto za vnatre{ni raboti samo za poslednite 4 godini otkrieni se pogolem broj na krivi~ni dela, vo koi{to obvinetite prisvoile pove|e milijoni evra op{testven imot¹⁶. Vrz uvidot vo krivi~nite predmeti, za krivi~ni dela od ekonomskiot kriminalitet se konstatira deka obvinetite prisvojuvaweto na imotot go vr{at vo podolg vremenski period i toa iznesuva od nekolku meseci, preku godina, pa i preku dve godini. Toa poka`uva deka kaj ovie pravni lica kontrolata na raboteweto ne se vr{i uredno. Od ovie podatoci se gleda deka obvinetite sekoga{ vr{at prikrivawe na falsifikuvanata dokumentacija na menicite, izjavite za kompenzacija, priznanici i drugi la`ni dokumenti i malverzacii. Slednata karakteristika na ovoj vid kriminalitet e vo toa {to obvinetite go prisvojuvaat op{testveniот imot mnogu ~esto grupno i so sou~esni{tvo.

Tabela br.11.Osudeni lica od ekonomskiот kriminalitet, sou~esni{tvo, pol i broj na u~esnici za krivi~ni dela od glava XXV i glava XXX od KZ.

God .	Vкупn o	`e ni	Sou~esni{tvo					Broj na u~esnici vo izvr{uvawe na deloto				
			Sam	Izv r{i tel so	Soizv r{ite l	Pot i kn uva ~	Pomag a~	Edno lice	Dve lica	Tri lic a	~etir i lica	Pet i pove e
199 5 `en i	991	62	688 45	36 2	320 15	/ /	1 /	688 45	173 9	57 /	38 4	35 4
199 6 `e ni	748	37	563 24	13 /	172 13	/ /	/ /	563 24	124 11	42 2	6 /	13 /
199 7 `e ni	184	15	125 12	3 1	56 2	/ /	/ /	125 12	32 1	19 2	4 /	4 /
199 8 `e ni	185	20	125 12	3 /	57 8	/ /	/ /	125 12	38 5	11 /	4 2	7 1
199 9 `e ni	225	24	162 18	/	62 6	1 /	/ /	162 18	39 4	17 2	/ /	7 /
200 0 `e ni	252	19	170 8	8 1	74 10	/	/	170 8	47 4	26 2	4 /	5 5
200 1 `e	252	31	163 17	/	89 14	/	/	163 17	36 10	22 1	19 1	12 2

¹⁵ Ekopres, nezavisna ekonomska revija, 1996 god.

¹⁶ Ministerstvo za vnatre{ni raboti na RM-analitika, 2001 godina.

ni												
200 2`e ni	274	25	197 15	/	75 10	/	2 /	197 15	38 8	20 2	7 /	12 /
200 3`e ni	364	35	253 25	/	111 10	/	/	253 25	65 5	21 3	15 2	10 /
200 4`e ni	359	39	254 26	1 /	101 13	2 /	1 /	254 26	56 7	22 3	7 /	20 3
200 5`e ni	430	61	301 38	4 /	125 23	/	/	301 38	81 13	21 2	9 2	18 6
200 6`e ni	376	40	279 25	/	95 15	/	2 /	279 25	57 6	11 3	17 5	12 1
200 7`e ni	421	45	253 22	6 /	161 23	/	/	253 22	101 15	28 3	16 2	23 3

Ne se retki slu~ae vite, a {to e osobeno karakteristi~no, obvinetite podolg vremenski period prodol`eno da vr{at potkraduvawe na imotot, a na drugite lica, koi{to se vraboteni vo pravnoto lice navodno da ne mo`at da gi zabele`at, {to pretstavuva pasivnost na ovie lica sprema stopanskiot kriminalitet i sklonosta na obvinetite koja{to nesomneno e motivirana od niven li~en interes. Isto taka vo golem broj slu~ae vi sredinata kako da ne gi zabele`uva kriminalnite dejnosti, iako bila dol`na i seto toa mo`ela da go zabele`i. Seto ova samo poka`uva deka ovie delikventi sekoga{ se povrzani so licata od svojata delovna sredina i toa e samo u{te eden pokazatel deka kontrolata i za{titata od stopanskiot kriminalitet, zavisi od ulogata na lu{eto vo nivnite nameri da go spre~at stopanskiot kriminalitet. Vo vrska so ova se postavuva pra{aweto na odgovornosta na site tie lica koi{to se nao|aat na vrvot od hierarhijata vo pravnite lica.

Podatocite poka`uvaat deka preku 69% kaj ovie krivi~ni dela izvr{itelite se lica koi{to se vraboteni i iznosot koi {to tie go imaat prisvoeno e zna~itelno mnogu pogolem od licata koi{to go imaat prisvoeno odnadvor. Ekonomskite delikti za stopanstvoto pretstavuvaat nesomneno najgolema opasnost i kako {to istaknavme posledicite naj~esto pretstavuvaat materijalni vrednosti, a posebno {to go poremetuvaat normalnoto stopansko i finansisko rabotewe.

Pri donesuvawe na odlukite zaplenuvawe na imotna korist, sudovite gi odreduvaat i rokovite vo koi{to obvinetite se dol`ni da ja nadomestat {tetata.

Me|utoa mnogu mal e brojot na predmeti vo koi {to e pleneta imotnata korist i postapkata e zavr{ena. Od krivi~nite predmeti isto taka se gleda deka ima osudeni lica koi{to nemaat imot, {to vsu{nost pretstavuva samo izigruvawe na celata postapka. Vo ramkite na razgleduvaweto na posledicite na ekonomskiot kriminalitet, morame da go istaknime problemot deka poradi slo`enosta na krivi~nite dela, krivi~nata postapka e slo`ena i skapa. Vo krivi~nata postapka po ovie delikti se anga`iraat golem broj na lica so visoka stru~na podgotvenost, za {to e potrebno i pogolem broj na pari~ni sredstva i drugi sredstva koi{to palaat na tovar na zaednicata.

Kako {to mo`e da se vidi od pogore iznesenoto, ekonomskata {teta i drugite socijalni problemi koi{to gi predizvikuva ekonomskiot kriminalitet se mnogu seriozni, pa poradi toa, spored na{e mislewe, potrebno e da se organizira permanentno utvrduvawe i otstranuvawe na {tetite koi{to ovoj vid na kriminalitet mu gi nanesuva na na{eto stopanstvo.

Iako istra`uva~kata osnova za ovaa se u{te ne e celosno razviena¹⁷, nie morame da razmisluvame vo pravec so vrskata pome|u {tetite {to gi napa|aat lu{eto i rentabilnata upotreba na resursite za da se soo~at so tie {teti, bez ogled na toa kako gi etiketirame niv vo minatoto.

Rekordniot ekonomski kriminal ne pretstavuva {iroka kategorija na kriminal vo Evropskite zemji preku brojot na slu~aite, no ekonomskata i socijalnata {teta e disproporcionalno visoka.

Zagubite od ostanatite vidovi kriminal treba da bidat razgleduvani vo kontekst na pristojniot kriterium kako {to e GDP (per capita i zafatenite grupi).

¹⁷ Council of Europe, Focus on the threat of economic crime, situation report 2005, pp.79

Emocionalnite efekti ne se zarobeni vo ~istite finansiski podatoci i nekoj identitet i investor/ telemarketin{ki izmami imaat destruktivni posledici vo smisla na `ivotnite mo`nosti i skr{enite sni{ta, isto taka ja naru{uva verbata (osobeno kade {to nema vladina ili {iroka industriska kompenzaciska {ema);

- Soglasno so neodamne{nata anketa , za kompaniite {to bile `rtvi na izmama, direktniot (vidliv) prosek po kompanija ~ini 1.7 milioni \$ vo period od dve godini. Ne se smeta ,,vtorostepenata {teta,, od ekonomskiot kriminal na odnosite so biznisot, rabotnata sila , moralot i brendot¹⁸.
- Vo Velika Britanija , {vercot so cigarite vo 2003-2004 be{e odgovoren za 3 bilioni evra vo izgubenite prihodi od taksite i carinite, dodeka drugite 1.1 bilioni evra bea izgubeni kako rezultat na {vercot so ra~no vitkaniot tutun. [vercuvanite cigari se vbroyuvaat vo 15% od pazarot vo Velika Britanija. Ponatamu 400 milioni evra bea izgubeni od {vercot so alkohol i 550 milioni od {vercot so naftenite derivati. Edno istra`uvawe¹⁹ napraveno vo Velika Britanija gi procenuva izmamite protiv kompaniite na 32 bilioni funti, so drugi 8 milioni funti potro{eni na za{tita - no validnost na ovie podatoci se otvoreni za pra{awa.
- Vo Germanija ekonomskiot kriminal iznesuva okolu 14% od vkupniot evidentiran kriminal, i pove}e od 55% od materijalnite {teti. Kako i da e nematerijalnite {teti se smetaat za pova`ni, osobeno vo izobli~uvaweto na pazarniot natprevar , vlijanieto na drugite kompanii povrzano ili zavisno od tie kriminalni dejstvija, {tetata za zaednicata preku prekr{ocite protiv sredinata, hranata, za{titata na trudot i drugite prava, i mo`ното gubewe na doverbata vo funkcioniraweto na ekonomskiot i socijalniot red zaedno.
- Vo Srbija materijalnite {teti na ekonomskiot kriminal vo 2003 bea proceneti na 300 - 500 milioni evra.
- Vo pogled na izmamite protiv interesite na Evropskata zaednica vo 2004 identifikuvanite izmami povrzani so strukturnite i zaemnite fondovi se procenuva na 695 milioni evra (71% od vkupno zabele`an od dr`avite na EU vo Evropskata kancelarija protiv izmami) izmamite povrzani so tradicionalnite sopstveni izvori za 206 milioni evra (21%) i izmamite povrzani so zemjodelskite tro{oci na 82 milioni evra (8%).
- Vo tekot na 2004 Evropskata komisija izdade u{te 6 odluki protiv nezakonskite horizontalni dogovori, vku~uvaj{i 30 kompanii. Ovie slu~ai bea: bakarno odvodni cevki, natrium glukonat, francuski piva, surov tutun od [panija,i dr. Krajniot rezultat e preku 390 milioni evra bea воведени vo ovie odluki.²⁰

2.5. Struktura na izre~eni krivi~ni sankcii

Statisti~kite podatoci poka`uvaat deka za periodot od 1995 do 2007 godina vo R.Makedonija se osudeni vkupno 94.048 lica. Od toa 4.943 ili 5,25% se osudeni lica za ekonomski delikti. Taka vo 2007 godina vkupno se osudeni 9.639 lica, a za ekonomski krivi~ni dela se osudeni 421 polnoletni lica ili 4,36%.

Kaj izre~enite krivi~ni sankcii za krivi~ni dela protiv ekonomski delikti, kaznata zatvor za periodot od 1995 do 2007 godina e zastapena so okolu 66,33%, pari~nata kazna e zastapena so 22,79%, uslovnata kosuda e zastapena so 32,95% i vo 0,73% slu~aeви судска опомена.

Detalen pregled na ovie podatoci e daden vo tabelarniot prikaz.

Tabela 12. Osudeni lica za ekonomski kriminal - krivi~ni sankcii za krivi~ni dela od glava XXV i glava XXX od KZ.

godina	Vkupno osudeni	Vkupno osudeni od ekonomskiot krimilalitet	Indeks 100	Zatvor	Pari~na kazna	Uslovna osuda	Sudska opomena
1995	7711	923 11,96%	100	570 61,75%	347 37,59%	/ /	6 0,65%

¹⁸ Price Waterhouse Coopers Global Economic Crime Siurvey 2005.

¹⁹ <http://www.rsmi.co.uk/rrweb/news.nsf/content/all+by+unid/9679975828B8AE8280256F100348832?opendocume nt&newssection=RSM+Robson+Rhodes+News>

²⁰ European Commission(2005): Report on Competition Policy 2004.SEC(2005)805 final

1996	6341	701 11,05%	75,94%	429 61,19%	257 36,66%	/	15 2,13%
1997	4732	184 3,88%	19,93%	147 79,89%	36 19,56%	/	1 0,54%
1998	6128	182 2,96%	19,71%	138 75,82%	44 24,17%	95 52,19%	/
1999	6783	225 3,31%	24,37%	183 81,33%	42 18,66%	122 54,22%	/
2000	6496	252 3,87%	27,3%	212 84,12%	38 15,07%	124 49,20%	2 0,79%
2001	5952	252 4,23%	27,3%	211 83,73%	41 16,26%	137 54,36%	/
2002	6383	274 4,29%	29,68%	234 85,40%	38 13,86%	142 51,82%	2 0,72%
2003	7661	364 4,75%	39,43%	319 87,6%	42 11,53%	180 49,4%	3 0,82%
2004	8097	359 4,43%	38,89%	278 77,43%	78 21,72%	177 49,3%	2 0,55%
2005	8845	430 4,86%	46,58%	375 87,2%	52 12%	249 57,9%	3 0,69%
2006	9280	376 4,05%	40,73%	87 23,13%	45 11,96%	211 56,11%	1 0,26%
2007	9639	421 4,36%	45,61%	96 22,80%	67 15,91%	192 45,60%	1 0,23%
kupno	94.048	4.943 5,25%		3.279 66,33%	1.127 22,79%	1.629 32,95%	36 0,73%

Ovie podatoci od tabelata br.12 se izneseni za da se vidi sostojbata so izre~enite krivi~ni sankcii vo periodot 1995-2007 godina. Vo ovoj period dojde do golemi op{testveno-politi~ki i ekonomski previrawa vo R.Makedonija, koi{to se odrazija ne samo na op{testveni{ot `ivot, tuku i na rabotata na sudstvoto, na normativnite re{enija, a isto taka i na otkrivaweto, goneweto i na kaznenata politika vo izrekuvaweto na krivi~nite sankcii.

Se ~ini deka vo ovoj period na na{ata analiza, pravosudnite organi ne ja prilagodiya kaznenata politika sprema za{titata na pravni{ot poredok. Me|utoa, fakt e deka visoki{ot broj na uslovni osudi izre~eni vo delot na ekonomski{ot kriminalitet, posebno periodot 1999-2007 godina, kako da gi motivira izvr{itelite na ovie ekonomski delikti na u{te pogolema masovnost, a seto toa vo javnosta sozdade vpe{atok za edna blaga kaznena politika, koja{to e primenuvana od strana na sudovite .

Sigurno e deka nikoj ne e protiv li~nata odgovornost na poedini nositeli na sudskata funkcija, dokolku nivnata odgovornost se utvrdi na so zakon propi{ana postapka, no vo posledno vreme tolku mnogu e ka`ano na smetka i za smetka na rabotata na sudstvoto {to go naru{uva negovi{ot ugled i dostoinstvo, a vo isto vreme go naru{uva ugledot i dostoinstvoto na dr`avata.

Na sudovite treba da im se obezbedi funkcionirawe na instrumentite na pravnata dr`ava i apsolutna sloboda i samostojnost vo rabotata na organite, koi{to rabotat na otkrivawe na krivi~nite dela i storitelite i nivno doveduvawe vo sudovite zaradi utvrduvawe na nivnata krivi~na odgovornost i primena na krivi~na sankcija.

Duri toga{ koga {e se obezbedat takvi uslovi na site storiteli na krivi~ni dela {e bidat izvedeni pred liceto na pravdata, a ne selektivno, {to e voobi~aena praksa vo R.Makedonija za ovoj izminat vremenski period, mo`e da se zboruva i za odgovornost na sudovite i sudiite deka preku svojata kaznena politika vlijaat na suzbivawe na ekonomski{ot i drug vid kriminalitet. Vo ovaa nasoka, osnovna cel na aktuelnata vlast, pred sé, mora da bide aktivna borba za sozdavawe na uslovi za besprekorno funkcionirawe na site insntumenti na pravnata dr`ava i jaknewe na instituciite na gra|anskoto op{testvo.

Koga temnata brojka, brojkata na neotkrieniot ekonomski i sekoj drug kriminalitet {e bide daleku pomala od brojkata na otkrieniot ekonomski kriminalitet, duri toga{ {e bidime vo mo`nst vistinski da go procenime vlijanieto na kaznenata politika na sudovite vo spre~uvaweto na stopanski{ot kriminalitet.

2.6. Primena na merki na bezbednost

Nau~nata javnost vo domenot na politikata na kaznuvaweto, od ekonomski{ot kriminalitet, za ekonomskite delikti se interesira i ja sledi primenata na merkite na

bezbednost, koi{to zaedno so osnovnata kaznena merka formiraat vkupna odluka za krivi~nata sankcija, koja mu se izrekuva na osudenoto lice.

Tabela br.13 Merki na bezbednost

Godina	Vkupno merki na bezbednost	Od stopanski kriminalitet	Odzemawe na predmeti	Proteruvawe na stranec	Plenuvawe na imotna korist
1995	386	86 22,27%	54 13,98%	31 8,03%	8 2,07%
1996	317	56 17,66%	45 14,19%	9 2,83%	2 0,63%
1997	129	23 17,82%	2 1,55%	21 16,17%	8 6,2%
1998	243	25 10,28%	23 9,46%	2 0,82%	/
1999	333	27 8,10%	25 7,5%	/	1 0,3%
2000	415	47 11,32%	41 9,87%	4 0,96%	2 0,48%
2001	410	28 6,82%	23 5,6%	4 0,97%	/
2002	293	23 7,84%	20 6,82%	3 1,02%	/
2003	438	37 8,44%	31 7,1%	5 1,14%	/
2004	638	36 5,64%	33 5,17%	3 0,47%	/
2005	473	35 7,39%	29 6,13%	4 0,84%	/
2006	578	40 6,92%	33 5,70%	/	7 1,21%
2007	600	45 7,5%	61 10,16%	/	/
VKUPNO	5.253	508 9,67%	420 7,99%	86 20,33%	28 0,53%

Pove}e godini nanazad, odnosno trgnuva}i od momentot na voveduvawe na merkite za bezbednost vo na{i}ot kaznen sistem, se istaknuvaat prigovori deka sudovite ja zanemaruvaat primenata na merkite na bezbednost. Ako e vo pra{awe ekonomskiot kriminalitet, toga{ predvid doa}aat ,pred sé, merkite na bezbednost Odzemawe na predmeti, proteruvawe na stranci i plenuvawe na imotna korist.

Vo periodot vo 1995 do 2007 godina sudovite vo R.Makedonija imaat izre~eno vkupno 5.253 merki na bezbednost od koi 508, ili 9,67% od ekonomskiot kriminalitet. Vo ovoj period merkata na bezbednost Odzemawe na predmeti, vo delot na ekonomskiot kriminalitet, ja imaat izre~eno vo 420 slu~aevi ili vo 7,99%, merkata za bezbednost Proteruvawe na stranec vo 86 slu~ai ili 20,33%, a samo vo 28 slu~aj, ili 0,53% e izre~ena merkata na bezbednost Plenuvawe na imotna korist. I pokraj nanesenata ogromna materijalna {teta i drug vid {teta, pri izvr{uvaweto na ekonomskite delikti, od analizata vpe~atljivo e deka sudovite mnogu malku se odlu~uvaat vo izrekuvaweto na merkata na bezbednost Plenuvawe na imotna korist, koja{to vo prosek za periodot 1995-2007 godina iznesuva samo 0,53% slu~aevi.

Objasnuvaweto za mnogu malata brojka na izrekuvawe merkata za bezbednost Plenuvawe na imotna korist, se dol`i, pred sé, na nedore~enosta vo zakonskata regulativa i popterbata od nezjinoto menuvawe i nemawe praksa vo izrekuvawe na vakvi merki.

Zaklu~oci:

1. Nesporno e deka ekonomskiot kriminalitet e poseben op{testven problem. Posebno zna~ajno e toa {to za ovoj problem znaeme navistina mnogu, za negovite poedinosti, no postoi seriozen problem vo definiraweto. Nepreciznosta vo definiraweto na ekonomskiot kriminalitet predizvikuva seriozni problemi vo oblikuvaweto i vo

razrabortkata na metodologijata za sledewe i evidentirawe na ekonomskiot kriminalitet, pred se kaj organite na progonot.

2. Ekonomskiot kriminalitet e organiziran oblik na dejstvuvawe i pretstavuav seriozna zakana za demokratijata vo Republika Makedonija, vladeeweto na pravoto i ~ovekovite prava. Ekonomskiot kriminalitet e zakana za ekonomskiot razvoj, i direktno vlijae na finansiskite tekovi vo dr`avata i na nejzinata monetarna politika.

3. Ekonomskiot kriminalitet vo Republika Makedonija za periodot pome|u 1992-2005 godina poka`uva promenlivi pravci na dvi`ewe i glavno ima umeren porast so nezna~itelni oscilacii. Se javuva momentalno kako najrasprostranet na~in na kriminalno dejstvuvawe i naru{uvawe na zakonitosta vo dr`avata, so pojava na te{ki oblici na kriminalno odnesuvawe vo ekonomijata i so mnogu opasni op{testveni posledici.

4. Statisti~koto sledewe na ekonomskiot kriminalitet e predizvikano so mnogu problemi, iako podatocite treba da poslu`at kako sonova odnosno indikator za dvi`ewata na ovoj vid kriminalitet, so cel detalna analiza na fenomenologijata, etiologijata i kaznenata politika, kako za educirawe na nositelite na progonot, procesuiraweto i sankcioniraweto na ekonomskiot kriminalitet. Bez detalni i seopfatni istra`uvawa i ponatamu mo`eme da zboruvame samo za problemot na definirawe na poimot.

5. Nekvalitetnata pravna ramka i nekonzistentnite sistemi na procesot na privatizacijata, javnite nabaki vladinite koncesii, finansiskoto upravuvawe i kontrola vrz buxetot i javnite fondovi, i finansiraweto na politi~kite partii go determiniraat ekonomskiot kriminalitet, koj poradi nekonzistentno izvedenoto na~elo na podelba na vlasta doveduva do otsustvo na sistem na pravni mehanizmi i proceduri za zaemna kontrola i ramnote`a me|u nadle`nite institucii za sproveduvawe na zakonot.

Koristena literatura:

1. Banovi} B., Pojam, obim, struktura i druge karakteristike privrednog kriminaliteta u SRJ, Privredni kriminal i korupcija, Beograd, 2001, str. 37
2. Bejatovi} S., Efikasnost krivi~nog postupka i uticaj na prevenciji privrednog kriminaliteta, Savetovawe, Pojam, obim, struktura i druge karakteristike privrednog kriminala, Beograd, 2001, str. 48
3. European Commission(2005): Report on Competition Policy 2004. SEC(2005)805 final
4. Zavod za Statistika na Republika Makedonija, Godi{nici za prijaveni, obvineti i osudeni storiteli na krivi~ni dela, 1992-2007 godina.
5. Ministerstvo za vnatre{ni raboti na RM - analitika <http://www.moi.gov.mk>
6. Л.Нанев, Криминолошките аспекти на стопанскиот криминалитет 2-ри Август, Штип 2007 год.
7. Price Waterhouse Coopers Global Economic Crime Siurvey 2005.
8. E.H.Sutherland, White Coolla Crime, Druden, N.Jorg, 1949
9. Council of Europe, Focus on the threat of economic crime, situation report 2005, pp. 79
10. Council of Europe, Committee of ministers: Recommendation No. R (81) 12 of the committee of ministers to member states on economic srime.
11. <http://www.rsmi.co.uk/rweb/news.nsf/content/all+by+unid/9679975828B8AE8280256F100348832?opendocument&newssection=RSM+Robson+Rhodes+News>